

श्री कृष्णभक्तविरचितः

॥ अष्टविंशतिः ॥

Folios - 119 (complete)

Title of Mss.: SRADHANIVEK

Language : VIDHI  
SANS.

No. of Folios : 1A

Materials : TP

Conservation : Preventive/Curative  
Performed by KKHL , MCC: GU  
National Mission for manuscripts,  
New Delhi,

Date :

29.12.06

(17)























(नानाजातानामानां लिङ्गानां उक्तानां तादात्म्यं उच्यते अर्थः) २  
(ननु विग्रहवता देवतात्वं संसिद्धात् तदेतद्वदवतात्वेति नास्तीति शङ्कितम् उच्यते तत्राद्ये नानादेशेन विग्रहवति तद्वद्विग्रहवत्त्वमिच्छात् ३

(सुक्तकर्मसूत्रः) ७  
(जनकनेकत्वे) ७ प्रविश्य ३३ यत्नं ननु किं पुनश्च ३३ धने उच्यते नानादेशेन अर्थः २  
३७ ३८

(मांसात्तदवतारेण दिना विहितं प्रजापतिः) ४  
(विग्रहवता) ७ (पवसावशात्तागमः) २ (विग्रहवता) ७ (पवसावशात्तागमः) २ (विग्रहवता) ७ (पवसावशात्तागमः) २

पिताजातः शत्रुकर्मानुयोगः ४ । एतन्मम सुतः इति देवदेवेषु नृणां प्रति । देवदेवेषु रूपेण पश्यन्नेपि सुतः इति । शास्त्रं वायु रूपेण नागवेषु प्रतिष्ठति । दनुजैश्चैतथा मयं प्रेतैश्चैव विरोधकः  
। मनुष्यैश्चैव रूपानादिनां नाशो रमः इति । तद्विद्वेत् प्रविश्य ३३ यत्नं ननु किं पुनश्च ३३ धने उच्यते नानादेशेन अर्थः २  
इति ननु पित्र ननु वायुकात्वात् तत्रैव प्रतिनक्षत्रात् इति चेत् नयागेऽपि प्रत्यगात् विग्रहवतां प्रादीना  
किं चामात्रं प्रथमादिति चेत् ननु मयि किं चैव प्रथमात् । कथं वा विग्रहवता मयि देवतात्वं  
मतीष्टुं किं सुखानि मनुष्यान् पश्यन्नेन क्षणात् प्रमत्तः । उच्यते । किं प्रादिपदं कामाधिकारिविधि  
पदावपि स्वगतिं स्वपि तत्तु ह्यनन्वेषादिनां न्याय एव प्रमाणम् । विग्रहवतामिन्द्रादीनां सन्निधानमप्रलक्षणादिनां ननु तथा विधानं प्रत्युक्तं वा सन्निवात् अगतात्तादाकारत्वात् यथा ३३ मम सुतः इति चेत् ननु मयि देवतात्वं

३३ । किं चैव विग्रहवतामिन्द्रादीनां सन्निधानमप्रलक्षणादिनां ननु तथा विधानं प्रत्युक्तं वा सन्निवात् अगतात्तादाकारत्वात् यथा ३३ मम सुतः इति चेत् ननु मयि देवतात्वं  
मपि तत्रैव गतिं कर्तुं चेत् ननु मयि देवतात्वं ननु तथा विधानं प्रत्युक्तं वा सन्निवात् अगतात्तादाकारत्वात् यथा ३३ मम सुतः इति चेत् ननु मयि देवतात्वं  
इति चेत् ननु मयि देवतात्वं ननु तथा विधानं प्रत्युक्तं वा सन्निवात् अगतात्तादाकारत्वात् यथा ३३ मम सुतः इति चेत् ननु मयि देवतात्वं  
वाक्यं सुकामिच्छति इति प्रमाणं प्रत्युक्तं वा सन्निवात् अगतात्तादाकारत्वात् यथा ३३ मम सुतः इति चेत् ननु मयि देवतात्वं

(ननु विग्रहवतामिन्द्रादीनां सन्निधानमप्रलक्षणादिनां ननु तथा विधानं प्रत्युक्तं वा सन्निवात् अगतात्तादाकारत्वात् यथा ३३ मम सुतः इति चेत् ननु मयि देवतात्वं  
(मांसात्तदवतारेण दिना विहितं प्रजापतिः) ४ (विग्रहवता) ७ (पवसावशात्तागमः) २ (विग्रहवता) ७ (पवसावशात्तागमः) २ (विग्रहवता) ७ (पवसावशात्तागमः) २  
(नानाजातानामानां लिङ्गानां उक्तानां तादात्म्यं उच्यते अर्थः) २ (ननु विग्रहवतामिन्द्रादीनां सन्निधानमप्रलक्षणादिनां ननु तथा विधानं प्रत्युक्तं वा सन्निवात् अगतात्तादाकारत्वात् यथा ३३ मम सुतः इति चेत् ननु मयि देवतात्वं  
(मांसात्तदवतारेण दिना विहितं प्रजापतिः) ४ (विग्रहवता) ७ (पवसावशात्तागमः) २ (विग्रहवता) ७ (पवसावशात्तागमः) २ (विग्रहवता) ७ (पवसावशात्तागमः) २

प्रजापतिः ३३ यत्नं ननु किं पुनश्च ३३ धने उच्यते नानादेशेन अर्थः २

मयि देवतात्वं ननु तथा विधानं प्रत्युक्तं वा सन्निवात् अगतात्तादाकारत्वात् यथा ३३ मम सुतः इति चेत् ननु मयि देवतात्वं  
मयि देवतात्वं ननु तथा विधानं प्रत्युक्तं वा सन्निवात् अगतात्तादाकारत्वात् यथा ३३ मम सुतः इति चेत् ननु मयि देवतात्वं  
मयि देवतात्वं ननु तथा विधानं प्रत्युक्तं वा सन्निवात् अगतात्तादाकारत्वात् यथा ३३ मम सुतः इति चेत् ननु मयि देवतात्वं



अथ नोदयकाने आवाधिउदयतायान्नाधिपतविषय । अथ नोदयकाने आवाधिउदयतायान्नाधिपतविषय । अथ नोदयकाने आवाधिउदयतायान्नाधिपतविषय । अथ नोदयकाने आवाधिउदयतायान्नाधिपतविषय ।

३२

३३

अथ उदयिधानं अथ उदयिधानं अथ उदयिधानं

मिति रश्मिः उदयकारुतयाधनादिस्तु प्रीतिरूपपत्रा । उथा योगि यादुवन्कः । यमथमचमन्त मयदिष्टायाचदेवता । उदाकारः उदेउमादेववन्देवतोऽति । ननु देवानां विग्रहवरे तेषामेवावाधिना  
नाथन दाहः ननु नोदयन म पूरु कल्पनया उथा उविष्यपुत्राणे । यथा द्रव्यत्रयो भूषमादिला  
या मर्गं मोक्षं मुखानिच । प्रथमं उथा वाङ्मयं श्रीतानुपापितामशः । उथा उमतिदेवता  
देन नाना रावगमां फनोदयकाने पूरु मयुताधिकारुने फनदाहनामजेः । मुन्यमचाना  
अथ वकायै कुशुलादिनिर्दिने निषेधे च पूरु माहे लुङ्गं च वकायै नुपरे शः म  
आमामकाना कुरे फनदाहनादवशमदुष्टं वाऽऽः उदा उ पूरु के वीनामखने वः ३ । मितिः । देवता प्रीति महत्तु कर्म अनिता पूरु म फनजनकः आदेवता फनदाशी सुः ३ । ननु पिवादीनां निरव  
(कुशुलादिनिर्दिनाः) २ तावा २ (वोदयि) २ (देवताधिकारुने) २ (अथ वकायै नुपरे शः) २

यप्रयत्ति ॥ उम शत माहमूत पादयतिताम्कः ४ । यादवन्कः ४ । आधुः प्रजाधनं वि  
धिकरणं मिश्रान्त विरोधः ॥ उच्यते ॥ देवानामिन्द्रादीनां पिष्टां न्मादीनाथुगमन्तुवादिने  
वाधिः उदेन फनदाहः यायोगात् उथा पूरु माहे लुङ्गं च वकायै नुपरे शः म  
इकारितयायादिदेवतापि फनदाशी कृतिः कोविरोधः । किञ्च आम्रमस्यदानं कश्चिद्विधानं श्रीः ४  
[ निरुतयादीनां अथ वकायै नुपरे शः ] ७ (अथ वकायै नुपरे शः) ७



(७कविद्यानुधिठमिचर्थः)२

(कमिनिनेडिणवः)२

स्वभावेदेवतात्वं । अथश्रद्धाममावासायां पितृद्योदद्यादिति गोहमवचनोपि ह्योदद्यात् पूर्वयुक्ताश्रद्धान् अत्रिपात्नेति वक्षिष्य वचने च वचनत्वं माहितप्रतीत्ये च माहिते च द्विवचनवत्त्वचने  
हन्त समामोवेति दर्शितं तत् माहितत्वं परम्पर साधे श्रद्धायां पुन्यरूपाणां मेक शिष्याम  
देवतायां तिवत्त्वचनत्वं अनेकं देवतानावगमात् पृथङ्निवेशितं नाहत्वे ह्यस्य तथाश्च  
मयेति । तथाश्रुतिः । अमावेतउगति यजमानस्य पितृणां अमावेतउगति पितृनामहा  
स्तेउगते ह्यर्थेऽपि लुनुदिशति । तथाहि ह्युः । नामोदिशेत्तद्योदवचनं लुनुमादोपात्तु  
दद्यादत्रमास्रुपेनपु ॥ अमुकामुकगोत्वेतपुनमत्रं स्वधानम ४ । विष्णु ४ । उक्तिं सन्निधौ दक्षिणां प्रोत्थि वीदक्षिं रक्षितामिति चकं पितृणां पितृणां दद्यादत्तरीकं दक्षिं रक्षिता मिति द्वितीयं पि

(६दति)२  
(अमाविडिमाम्नाधनाप्रनामोपानमनं उक्तं तिलकप्रकारं ३२ उक्तिं च ३३ )३

३२

अनुषङ्गः  
(पितृनाम्)२

पितृनाम् उक्तं ३३

अत्रार्थं नमिच्छुः मन्माहि विवेके । नापि मन्माहिनां पितृनां देवतायां नापस्तु सुवचने  
वर्तमानायां सर्गापि पु दानादि शुश्रूषेतो अमुत्ते च वत्तः प्रालोकमेव देवता व मवग  
य अमावेतउगति थापितामहायेति ॥ हेतुवापः पितृत्वे उगते ह्यर्थेऽपि थापिताम  
थाथोर्निवेशे थापिते पितृनामहाय प्रापितामहाय नाम गोत्यानामूदुत्तुथेथु । पितृत्वं च ततो  
दद्यादत्रमास्रुपेनपु ॥ अमुकामुकगोत्वेतपुनमत्रं स्वधानम ४ । विष्णु ४ । उक्तिं सन्निधौ दक्षिणां प्रोत्थि वीदक्षिं रक्षितामिति चकं पितृणां पितृणां दद्यादत्तरीकं दक्षिं रक्षिता मिति द्वितीयं पि

(कोशदिनां पितृनाम्नापि पाठेयं)२

(निवेद्येदिचर्थः)२

२ (पितृनाम् उक्तिं वचनमति धानक्रियां क्रया

उक्तं वा कश्चिद्यो अमुकामुकगोत्वेति च  
वचनं निवेद्येऽपि अमुकामुकगोत्वेति च











( कुरुमनिर्गदः महेकवाचः । विरोधादिभि मुनिपुत्रैर्ब्रह्मा मूर्धुनिपुत्रैः सुविरोधादिभिः ) २

( उन्निपुत्रादणीति उन्निपुत्रादि उन्निपुत्रादि उन्निपुत्रादि उन्निपुत्रादि उन्निपुत्रादि उन्निपुत्रादि ) २

( निवृत्तानिमेवेति निवृत्तः प्रदीयते इति निवृत्तः क्रमिन्मन्त्रादि विहितः । अन्वयव्याप्तिनादि विनियोगकस्यैव उक्तमिति धर्मोपपत्तयः ) ७

( उथा विनिवृत्तव्याकशास्त्रमणि विशेषविषयमिति उक्तः ) ३

( अन्वयव्याप्तिः ) २ ( मात्रा अन्वयः ) ३

मां २

सुत्रं पिप्रमावात् सुप्रि रामायतः सुत्रं ति ह्येदो गपरिशिष्टवचने ह्यमानदिनवृत्तिरेकेण योषितं दाननिषेधात् नपत्तु विनिष्टम्यदेवतात्वं पत्तु विनिष्टम्यदेवतात्वं तद्दानं पत्तु अपिमा  
उत्पत्तु वां प्रेमात् सुत्रं पिप्रमावादेवतात्वं प्रेः विनिष्टदेवतापक्षे सुत्रं पिप्रमाति न  
गतप ४। मपिप्रि करणात् सुत्रं यव्यव्यादीयते । मर्केष्वं गह्वरायाता ए ति धर्मोपनिषय  
सुत्रं म्यात् नचमिह वनानुपपत्तेरुद्देशेन दानमवगम्यते विरुद्धादाने पत्तु विनिष्ट  
द्वयः पृथग्दत्तादि तथपृथक् पदोपादानादेव पिप्रादि विशेषतया योषितं दान  
यं निषेध विधि ४ पृथग्दान मया प्रोचोरागोवाह प्राप्तेः किं न पृथग् दत्तादि विपयु दान विधि ४ । उथा व्यक्तमेव मन्त्रावेन योषितं दानं प्रेमात्तु गद मन्त्रथा का खेयः सुप्रि सुत्रं सुत्रं  
म ७

( कुरुमन्त्रां शब्दं चालोके सुत्रानिमुद्र मित्ति प्रायेणाशङ्कं उक्तं ) ७

( नियमेव उक्तावमाह विरुद्धादानेति ) ७

( धनं ननु धनं ननु गन्ना मणि उन्नाः मोदायिकधनं ननु मन्त्रादिना मन्त्रो ) ७

( अन्वयव्याप्तिः विनियोगकस्यैव उक्तमिति धर्मोपपत्तयः ) ७

( अन्वयव्याप्तिः विनियोगकस्यैव उक्तमिति धर्मोपपत्तयः ) ७



















(ग्रन्थनामविधानः क्रियमानस्य विज्ञानकोषादिः उक्तनेन निष्पन्नं गार्हपत्यिकं पार्श्वनाम उक्तानां पृथग्विज्ञानं १७)

इति वस्त्राद्याकारतया ध्यातानां देवतायां श्राद्धे देवतायुक्तपदेशः इत्याकारतया ध्यातानामर्त्त इव इत्युक्तपदेशो इति सर्वमनादनं ॥ अथ श्राद्धे देवताः ॥ अथ विष्णोर्मिथुनं निरुं नेमिप्रिकं कामं वृद्धि श्राद्धं  
सपिण्डनं ॥ पार्श्वे केचि विद्येयं गोप्याशुभं यमप्रदां ॥ कर्मादि नवमं प्रोक्तं दे  
वाणे विवृत्तं ॥ यथा अथ न्यनिधं श्राद्धं त्रिभुवनं विधीयते । वैश्वदेव विष्णोर्नृदश  
येः द्विजान् । कामाद्युहितं काममति प्रेतार्थ सिद्धये ॥ पार्श्वे नैव विधानेन एदं प्रोक्तं य  
वीतिना । गन्धादकतिनेष्टुं अर्घ्यं पाण्डुप्रयं ॥ अर्घ्यार्थं पिहृ पाण्डुप्रयं प्रेत पाण्डुप्रयं  
अपि । अमावास्यां यं क्रियते तं पार्श्वे मुदाहृतं ॥ क्रियते वा पार्श्वे यं तं पार्श्वे मिति क्रियते । गोप्याशुभं क्रियते श्राद्धं गोप्याशुभं क्रियते ॥ बहूनां विद्वेषं सम्पत् सुखार्थं पिहृ प्रयं । क्रियते शुभये

(ग्रन्थनामविधानः क्रियमानस्य विज्ञानकोषादिः उक्तनेन निष्पन्नं गार्हपत्यिकं पार्श्वनाम उक्तानां पृथग्विज्ञानं १७) (अथ श्राद्धे देवताः) १

विकन्दममं मृतं ॥ यथा श्राद्धे देवताः प्रोक्तं प्रोक्तं यं श्राद्धं मृतं ॥ एतद् विद्यं प्र  
जायदकेन ॥ एकोदि प्रोक्तं यं श्राद्धं नेमिप्रिकं मृतं ॥ एदं पार्श्वे वं कर्त्तव्यं यान्तां  
गार्हपत्यं । वृद्धोयं क्रियते श्राद्धं वृद्धि श्राद्धं तदुच्यते ॥ सर्वं श्राद्धं क्रियते प्रोक्तं प्रोक्तं  
ये ॥ येषमानां इति द्वाया मेतं श्रेयं सपिण्डनं ॥ नित्यं नैव श्राद्धं मृदादे कोदि प्रोक्तं क्रिया  
ये ॥ येषमानां इति द्वाया मेतं श्रेयं सपिण्डनं ॥ नित्यं नैव श्राद्धं मृदादे कोदि प्रोक्तं क्रिया

( एकोदि प्रोक्तं यं श्राद्धं नेमिप्रिकं मृतं ॥ एदं पार्श्वे वं कर्त्तव्यं यान्तां गार्हपत्यं । वृद्धोयं क्रियते श्राद्धं वृद्धि श्राद्धं तदुच्यते ॥ सर्वं श्राद्धं क्रियते प्रोक्तं प्रोक्तं )

( अथ श्राद्धे देवताः ) १  
मृदादे कोदि प्रोक्तं क्रिया  
ये ॥ येषमानां इति द्वाया मेतं श्रेयं सपिण्डनं ॥ नित्यं नैव श्राद्धं मृदादे कोदि प्रोक्तं क्रिया















































बबिधुं समाचरेत् । न कानमवधारयेदितनेन नित नमस्य दक्षितं । उज्जमाह ॥ मथव" सुष्ठु कामाद्युदयास्तौ च पात्वा प पश्य ४ । पिष्टुगाम त्तिरेकोयं मामिकायां  
 दमावासात्तादयमिति रेकोहृष्टिकोहृष्टकादिश्राद्धान ४ कुवमावशक मितथ ४ । उष्टु  
 क्रमेण ॥ मामि मामि बोहं मनमिति श्रुते ४ ॥ वैजवाप ४ । उष्टु पास्ते श्राद्धं सुर्वीतारं  
 वासीवानिर्धनोवापिमानव ४ । मनसा उक्तथानेन श्राद्धे दद्यात्तिनोदकं । नाशुद्धि  
 त्ति सर्वनाशं सुर्वकथं पादे पादे ॥ एतेन उष्टु पास्तेयमां क मया श्रुतयोश्चा  
 सुर्वी ॥ श्राद्धे प्रमत्तातिथयो यथेतानतथा ४ । आपस्तम्ब ४ । मामिमास्य परं पक्क मया पराह ४ श्रेयानतथाह परं पक्क मया उद्यन्तान्ताहानि सर्वेभुवापरं पक्क मया ४ सुर्विय

(यमाकमादिदिदिममं ४ ३ मः नामार्थरिजिगायादिस्त्रिभः २)

पक्कमायं नितमाहकालायन ४ । श्रद्धान्ति ४ श्राद्धं सुर्वीतया केनापि २ परं पक्कं नाति  
 सुमंस्तल । उष्टु पराणोपयोमूनफने ४ श्राद्धे ४ उष्टु पास्ते च सर्वदा । पराधीन ४ प्रा  
 पितवुषेति सुर्वामनामिथोनव ४ । नतर्पयति तान् उद्यन्तान्ताहानि सुर्वीतया ४ पिव  
 सुर्वीतया ४ । दमायादोश्चमस्य मितान् मन ४ । उष्टु पास्ते दमायादोर्वदयि वा ४ उ  
 ल १

(दमायादोर्वदयि वा ४ उष्टु पास्ते २)

(सर्वेभुवापरं पक्क मया ४ सुर्विय ३)











कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः  
 कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः  
 कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः

ब्रह्मशा

(ननु उच्यते इति तदा कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः  
 कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः  
 कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः

(विक्रमकानिनेति तनाइममं ननु उच्यते इति तदा कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः  
 कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः  
 कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः

मन्त्रावृत्ते चोरोवाशिकान् मामान योमां मं परिवर्द्धयेत् । चकारि उद्रायापेति कीर्तिमा पुर्द्धमो वनं ॥ प्रेतान् विकर्षणं त्रिगिनः । कीर्तयतो मानुष मायात्ति त्रिगेष ४ । मृगविधिना मृग्यां श्वात्तवि  
 दाने नतु विधिनेति वापाठ ४ । त्रिगामायेनयः प्राणान यो वामं वर्द्धयेद्देहमित्यर्थ  
 नातिशयः । मृगकनपत्र ४ मृगवृत्तयै योगिपि फनाति शयार्थ एव । विष्णु मनुष्यां के  
 टकाने ह मिते पाक्षिणयो दश्यां समाहित ४ । मधुपदते नयः प्राणं पायसेन समाचरेत् । का  
 कवणे मतीति वक्षति ॥ कार्तिकं सकनं मृगपक्षमित्यर्थ ४ । मृग्या कन्या श्राद्धप्राप्त  
 पिन ४ मन्त्रे जायाहो नो दथां गयोदशीं । पायसं मधुमर्षितां प्राकृत्वाये मधुमर्षितां । नच वाच्यं माही पोष पयुर्कं । उच्यते यादशीनेति द्विद्विंशं श्राद्ध मन्त्रं यद्य ननेके वनयोदशी  
 १४

कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः  
 कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः

कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः  
 कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः  
 कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः

कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः  
 कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः कन्याप्रेतियावच्छेदकलाकन्याः







द्रव्यैः सुसं चितैः । एषोदमयां चयत्तु नवर्षा सुठमद्या सुठ । थायवन्दुः । यद्ददंगं याम्भुवठमर्कमानक सिच्छते । एथावर्षावयोदमयां मद्या सुठ नमंशयः । सुठुवर्षा ययोगामे केन मुनिना पृथक्  
 पादानां चनातिशयार्थः । किं च मनुवचने एयोदमीमांशुवर्षां प्रावृष्टे कानोपिक  
 यार्थः उक्ते । अपि च पितापितामहं चैव चयेव अपितामहं । उपासते सुठं उदात्तं मन्त्रा  
 सुठ । इति विसिष्ठवचनाद्वर्षा सु मद्या माथ एवशाकं म्यात् । समानानामुनिवचने कदाच्युतया  
 इव इमद्यायोगः । उच्यते विधिः कन्यमानो मद्या पूजायां एयोदमयां शाक मितेक  
 शयार्थ मिति कनपनागोववं म्यात् । यथामहा उवते अपिन ४ नक्षत्रे जाया ह्योनोदया एयोदमीं - ॥

एथावर्षावयोदमयां मद्या सुठ नमंशयः । सुठुवर्षा ययोगामे केन मुनिना पृथक्  
 नातिशयार्थः म्यात् । एथाविसुवचने प्रावृष्टे माथ श्रुतेः प्रोक्षितं पशुनक्त विठवमपिक नातिश  
 इवपिपपनं । मधुमां सैश्वर्ये केशपयनापाथमेनच । ए मनोदा म्यति शाकं वर्षा सुठमद्या  
 प्रोक्षितं पशुनक्त विठवयोदमयां मद्या पूजायां शाकं तथामगां कृतादिवचने धर्था दक्षणे  
 एवमर्कगतः कनानीय ४ । इतरथा एयोदमयां शाक मिते कोविधि रपव शमद्यायोगे नाति  
 मद्या सु मर्षि वापु उपाय मं दक्षिणायने प्रोक्षे नमर्क नो नमद्या सुठ यत्तु ४ । इति जायेपुहि

श्री ४१

११







(গঙ্গা) ২

গঙ্গাশ্রীনাং পক্ষমুখিতাগন্ধমেববা । নমস্তি পিতৃবৃতেতি ক্রবামনমিযোনরঃ । শ্রাদ্ধং ন পুত্রং তে ত্রয়ং মৃতুঞ্জয়ং পিতৃবৃতে । যাবচ্চকন্যাপুত্রয়োঃ কামাদান্তেদিবংকরঃ । তাবৎ শ্রাদ্ধমকান ৪  
মাতৃ শূন্যং প্রোক্তং তদা । দিনেদিনম্ তিথীপক্ষাংশ্চ শ্রাদ্ধার্থাভেন পথতদশাশ্রাদ্ধা  
স্তি । এবং তিথিবৃদ্ধাবস্থে ক্রোধে স্মৃঃ ন পথতদশাতিথ্যাং ক্রান্তানু পক্ষমাদিনে  
নাভে শ্রাদ্ধং - ॥ শ্রাহোবৃদ্ধমোনঃ শ্রাদ্ধবৃদ্ধিঃ । যথাবিধিধর্মোত্তরপ্রথমকোত্তর  
। শ্রিগঙ্গাশ্রীনাং পক্ষং বেতি স্মৃতি কন্যাপুত্রং । শ্রিগঙ্গামিত্যে কাদশাদিকন্যা ৪ পুত্র  
ওরোত্তরনয়নোপাদে শ্রাৎ মন্বিধানাচ্চ শ্রিগঙ্গাশ্রীনাং ৩৩ ৪ । শ্রিগঙ্গাশ্রীনাং শ্রিগঙ্গাপদযোরপি পথতদশাদি দশমাদি বিবেচনং কন্যাপুত্রং মৃতুঞ্জয়মেব । পক্ষাপেক্ষাপথতদশাদি শ্রিগঙ্গাশ্রীনা

(দিনপদমাহোবৃদ্ধিপ্রাথেনামকৃতেনিতি) ২

নির্দর্শিতানি । ননু তিথিদ্রামাদেকমিনেবপক্ষে চতুর্দশাদিহা চতুর্দশাশ্রাদ্ধানি শ্রাদ্ধ  
দিনেই তিগপুত্রদশা মুক্তি স্থি মূর্ত্য ৪ । তদাষ্টে কামিনেব দিনে শ্রাদ্ধযোগে তিথি দ্বয়  
তিথি নৈকেন দিবসে ক্রমাৎ প্রকীর্ষিতং । শ্রাহোবৃদ্ধমোনঃ শ্রাদ্ধবৃদ্ধিঃ । যথাবিধিধর্মোত্তরপ্রথমকোত্তর  
মোহে তিগযোদশাদিকন্যা ৪ । ননু মিত্যিগঙ্গাশ্রীনাং কন্যাপুত্রং মৃতুঞ্জয়ং ১৩  
শ্রিগঙ্গাশ্রীনাং পক্ষং বেতি স্মৃতি কন্যাপুত্রং । শ্রিগঙ্গামিত্যে কাদশাদিকন্যা ৪ পুত্র

শ্রী ৪। -  
১৮







श्री १ । अथ युक्तकृष्णपञ्चिकादिवचनम् १ ७

मनात् । तावत् प्रेतपुत्रीशून्याद्यावत् वृत्तिकदशमं । ततो वृत्तिकया ते निवासा ४ पितरो वृषा । पुनः । अथ युक्तकृष्णपञ्चिकादिवचनम् १ ७  
वेदशास्त्रयोर्विशेषाणां । मूर्च्छकन्यासिद्धे शास्त्रं योनिसंज्ञकं शुभम् । अतः ४ मधु  
धु मित्तः । एवमादिवचनेः कन्यासम्बन्धे नैवशास्त्रप्रतिपादनादेर्नपि वचनस्य तदे  
एथावत् । अतः सिंहापक्षमेतदुपपक्षे कन्यासम्बन्धिनेवशास्त्रं नसिंहासम्बन्धि  
४ कन्यासम्बन्धि नपक्षे शास्त्रं विधानम् । उपपक्षे सिंहासम्बन्धिनेवशास्त्रं कन्यासम्  
शास्त्रसम्बन्धे एकस्यपक्षे शास्त्रं स्यात् । नपक्षे शास्त्रं । अतः नमेवेदं वचनं कृष्णिकादि एव । अतः वारावाराविमशुकं । नेते संयोगमात्रेण पुनश्चि संक नान्तिधिं । एकस्यतिथव

पि २

नपुत्राः पितृनिः स्वामपीडनात् । अथै मूर्च्छे शास्त्रमिवशास्त्रं मादृशनामेदमवत् परिजा  
कवाक्येयथा मोवाविनपरवत् । मोरपरवे नकणामादिति चेन्नपेक्षुमासुतेनापि  
नि । अतः ४ पक्षशास्त्रं योनिवर्तुत एव विजागर्हीनमित्यादयः पक्षस्तथासम्बन्धे वदन्त्या  
नोपपद्येति चेन्न एकस्य पक्षवयविनः पक्षदनातिथान्कमात्रात् । अथैवपक्षदना  
श्री १ ७

१ ७



যবিনোহুগাবাদিলখঃ । স্তবখাখাপূর্কদিনেবায়োচুখ্যোমবারযোগবুধবারেপি স্তোমবারযুজুচুখ্যো  
 কন্যাগতাপরপক্ষএবশ্রাদ্ধং । নব্রবং পঞ্চম পক্ষবচন বিবোধঃ । যথাকার্ত্তজিনিঃ  
 গাবধীযতে । পুশ্যম্যুর্নংখান্যমারোগ্যং হতিমেবচ । প্রাপ্নোতিপঞ্চমিদনা শ্রাদ্ধংকা  
 দ্বানপঞ্চমেপেটকং বিধিৎ । জাতকর্কুঃ শ্রাদ্ধাটীমবধিৎ ধনায়ঃ স্যত পক্ষস্তুপঞ্চম  
 দুতঃ । শ্রাদ্ধাতাঃ পঞ্চমঃ পক্ষঃ প্রকাস্তুঃ পিতৃকস্মিন্ । ইত্যেতৎতথাং বচনানাং জোজদে  
 কাবগমাং কাম্যকুদ্ভু বিচ্ছতি । কন্যাগতম্যচনিলনং শ্রাদ্ধবদর্শিতং । নচকাম্যাধিকার নিলাধি কার যৌবেক শাস্তার্থনং শ্রাবজীবাধিকরণ বিবোধাত্ । তদ্বদিফনার্থিতথাকন্যা মস্বকু বর্ষিতবঃ  
 ( জিকনেনইচুর্থঃ ) ২

( মাসাচ্যপেক্রমা ) ২

বিহিতমানদানা পশু ৪ যদামমস্তএবাপঞ্চপক্ষঃ ৪ মিংহাৰ্কে নিপততি তদাতং পক্ষং বিহায়  
 নক্ষত্রজ নিপাতাক্ষোয় ৪ স্যত পক্ষস্তুপঞ্চমঃ । সবিভুযোহপরঃ পক্ষঃ ৪ শ্রাদ্ধং  
 মান্তথা পরান । এতানেবহি স্তি মস্তি পঞ্চমং যোততি কমেৎ - ১১ তম্মান্নাতি কামেবি  
 : । ইৎশ্রাদ্ধং শ্রাদ্ধ কীত কন্যাং গণ্ডুবানবা । জাবান ৪ পুর্গতে পিরহোকন্যাশ্রাদ্ধং কীতিয  
 বপ্রতৃতি তিরনিথ্যনাদমুননং । মমুন রেপি নিলরে প্রমাণাত্ৰাত্ । প্রলুৎপুখাদিফনমস্ব  
 তদ্বদিফনার্থিতথাকন্যা মস্বকু বর্ষিতবঃ







(कन्याभूविकानेमावर्षीणकर्मणकर्मणुवेवशुभुक् कुरुषणकशास्त्रादेव कन्याभूविकानिमित्तुशास्त्रमाणिमिहिः)

याम्यत्रेवापिप्रामुख्येकेनाहेसितं। प्रोद्यपद्याः परः पक्षः एवापिठविशेषतः। पक्षयुक्तं च एवापिदशमूर्द्धमतोप्यति। यथायुक्तात् तत्रैवशक्ताराजं प्रामोदकी। एवाश्रयं त्रवेशा  
संमधुनापायमेनच। सर्वमेनापिकर्तुं च शास्त्रमथनवाधिप। परान्नतोर्जाव प  
शास्त्रात्तुर्व विधायकानेव। कन्यापक्षमपक्षसंमुखे येतुकन्यागतम्यापिश्रास्त्रमनिल  
यामपि नितवात् कर्तुं चमेव। परं पक्षशास्त्रादि कन्यापुत्रमाणात्रावा मक्षं कर्तुं क  
चं। द्वेषिमानपातेच सुप्रशास्त्रं नकर्तुं च। यथाननुशरीतः। मपित्री करणामूर्द्ध  
मामदोषेणापाते वादिनात्तुशास्त्राकरणेनाया कर्तुं चतामाहृष्टमपुत्रावावच्छ कन्याउनयोः एमादात्ते दिवाकरः। तावे शास्त्र मकानमा शून्यं प्रेवपुत्रतदा। सुप्रकन्याउनयोदिवा

रः शास्त्रमथउकारये। यानिच कन्याविषयानिवचनानि तानि पक्षमपक्षानपेक्ष  
वेनावगम्यमानमत्रादेव सिद्धेन पृथक करणं। यदानकन्यासमुच्छयः तदाकन्या  
तः शास्त्रार्थ इति न्यायात्ता मक्ष देवशास्त्रं कर्तुं च। अथिमान पातेच सुप्रशास्त्रं नकर्तुं  
यं किञ्चित् शास्त्रिकं चवे ॥ इत्यं वाप्यथवापुः इत्यं त्रमस्योत्तु मनिमदुते। एवमधि  
कन्याउनयोदिवा



(ननुमकल विधि विधि विधि तावः) २

कवचिन्ते ४ अमादेव प्राणु वा १३ मा ३ श्राद्ध मकानः म्यादिल नृयः मुख्य कन्या कन्या तावेनेनर्थः । यावच्छेति मकन कश्चपक्ष प्राणु वगते ४ ३ नाश्च प्राणु यमा २ कन्या वि० ३ तिथेश्रा  
दं कार्यं । अत्रैव कर्तव्यं कं सकन म्या पीति विष्णु वचनं ४ ३ प्राणु परमेव प्रमावामा  
चेत् ३ प्रिष्टुनास्त्रे मया नये । मयानये कन्या गता परपक्षे । नैतपथे दमी पोर्क मा मी  
पिष्टु कर्मणि प्रमक्तु यथा २ मावामा यथा म्य प्रुत्त वा २ मदी प्रुत्त ४ ३ प्राणु वाधा पश्येत् । या  
मधि कल प्रुत्त प्राणु वा ३ दीपमानाश्च कर्तव्यं प्राणु देव प्रुत्त । यथा प्राणु म्याने प्रुत्त दी  
ति चेत् प्राणु म्याने प्राणु वा ३ म्य प्रुत्त कर्तव्यं देवेन ३ दा । अत्रैव न वि शो म्याने प्राणु वा ३ न विधि विधि चेत् प्राणु कन्या यामपि विधि न म्यात् । अत्रैव प्राणु २ व म्याने प्राणु वा ३ विधिः अत्रैव प्राणु न विधि

(अनुष्ठाने कर्तव्यं ३)

यामतिशयमा ३ विद्ये । यद्यं दीपान्त्रि वा ३ न २ तापक दमी ३ वि । ३ म्या २ दशान  
ग्राह्यां कोथवादी पवर म् देय इलादिनादि प्राणु दीपदान विधानादि ति ३ ३ म् ३ म्या  
ते लन नृय म् म्या २ नाना स्थाने प्रुत्त नोके प्रुत्त दीपदाने नामावामा यथा वथा ३ दा ३ यथा ता  
पकं मारुत्त इलादि । अत्रैव प्राणु परवे प्रति म्या म्या ३ म्या ३ प्राणु वा ३ विधि न म्यादि  
(अनुष्ठाने कर्तव्यं ३)

श्री ४१- २३















नमो भगवते वासुदेवाय

नेपिपार्श्वगणः विषयान्तेन विषयादिवचनेन सुपार्श्वगणो ४। प्राग्दीनास्तु शश्रुता नामेकोद्वि विधिनाकार्थः। अपुत्राये मृताः केचित् शिष्यावापुत्रावप्येतेषामपि  
छदेयं स्यादेकोद्विष्टं नपार्श्वगणमिति। अपुत्राये वचनेनपार्श्वगण निषेधात् १७४  
मिनमामीयस्तु पक्षविषयमिति। प्रश्नपुराणप्रायाह नमानेनादिनामकनक्ष  
याश्चेतिपुनरातिधानं तं शश्रुत् प्राग्दी विषयः। अत्रैवतत्रैवामावाम्या  
प्रश्नोत्तरमामशश्रुत् प्राग्दी निन्दाविनमामीयपक्षश्राद्धादिकनपत्ति विज्ञमामा  
विशेषन्यायात्। अत्रैवतत्रैवामावाम्या निन्दायात्। अत्रैवतत्रैवामावाम्या निन्दायात्। अत्रैवतत्रैवामावाम्या निन्दायात्।

(मं प्राग्दीनिमित्त) ० (अत्रैवतत्रैवामावाम्या निन्दायात्) ० (प्रकबनउदाहर) ०  
किं तु मन्त्रादुक्तं नमो भगवते वासुदेवाय अत्रैवतत्रैवामावाम्या निन्दायात् अत्रैवतत्रैवामावाम्या निन्दायात्

नमकनक्षत्रमाधारणं विषयादिवचनेनपुत्राशश्रुता मपार्श्वगणपर्याये ४ किं तु आ  
श्रुतपक्षमाधारणं श्राद्धमति धायामिने तर्पनीयास्तु तत्रैवामावाम्या निन्दायात्  
यां पितरः पुत्रानादीशुथाशुपीतिवृत्तप्रपितामहादीनामपिश्राद्धं दानं च। इय  
नक्षत्रपक्षविहितं श्राद्धं काम्यं श्राद्धं विषयात् प्रकब नप्राग्दीनामपिश्राद्धं दानं च। इय  
मिति मन्त्रवचनेपि चतुर्दशीवर्जनं न पक्षश्राद्धादिकति विज्ञ

(काम्यश्राद्धं वैशाखादि ३ मनिषेधः निरुक्तं मृतादिभ्यां  
दिनिमित्तं उच्यते) श्राद्धं नक्षत्रपक्षमाधारणं च

श्री ४।  
२०



(शास्त्रनिर्देशः)

विषयं । ननु शास्त्रादिज्ञानात् शास्त्रनिर्देशः शक्यते । यथाह गानेयः ॥ शास्त्रविद्युत्तानाथोऽपि दंष्ट्रिर्जरीमृपेऽ ॥  
बुद्धिपूर्वमृत्तानात् शास्त्रादिकमाह्मिः । अथ कश्चित् प्रमादेन विद्यते न गुरुदका  
अर्कता न कर्तव्यं यथाह श्मश्रुवात् शास्त्रिदंष्ट्रिनाथिद्यानविषवादि क्रियाजनेऽ ॥  
वैमृत्तानामपि कर्तव्यं । यथाह श्मश्रुवात् वृक्षेणोत्सृजेत्तुः प्रलाथात्तुषिकफि  
मं चयः ॥ तृतीयेतदकं सदात्तये शास्त्रनिर्देशे ॥ एवं फीडात्तुति रेके नावु द्विप  
मितिहमः बुद्धिपूर्वपिप्लोदकक्रियानोपादिति ॥ ० ॥ अथाह का ॥ एवमाह प्रवाणे पिप्लदानायमने म्भुवृत्तकान्ति म्भुवृत्त  
(अनुसूचितानामुत्तानोत्तानादिक्रियाहममर्षः) ७

(निर्देशः ३ त्रिष्वेकेनावयः)

आह्वानम्यागि नाथो वशाभमेष्टानकारये ॥ मभुं बुद्धिपूर्वमृत्तानामेवाम्  
दितिः । अतोत्तं तस्य कर्तव्यं कर्तव्यात्तौद कक्रिया । अतुद्धिपूर्वमपिशुदीदि क्रिडा  
दरा परिशुत्तः अर्कनफीडा मृत्तयः । परिशुत्त शास्त्रादो । शास्त्रानुमत्तावुद्धिपूर्  
यः । आह्वानं हातयेहस्तु त्रुष्टुग्ननशानामुद्धिः । तस्य विवामानोत्तं द्वितीयेद्वि  
वैमृत्ताऽ शास्त्रानुमत्तावुद्धि पूर्वमृत्ता अपिशुशास्त्राः कथं नुष्टुपिप्लोदक क्रियेति चेत्तौन  
(त्रिष्वेकेवकावेनमृत्तकायानिभुवृत्तमः) ८











कश्चिन्नोदगाहमानि ४॥ तथा गौतमवार्कशस्त्री "सूत्रवामोनक सूत्रं हेमन्त मिमिरयोश्च" यावामपर पश्चात्तामप्रमोभूत् कान्नेव वं वर्षासूत्रकाविधि विरोधः । ननु सा शास्त्र विषयदा एतत्कपिक  
 मेष्टि विषयमाद विरोधः । अत्र प्रमाणेनेनानुप्रथमायास्तु शाकेः मन्तुर्गये पितृन् ।  
 यथा प्रमं - वर्षासूत्रे शाकेस्तु चतुर्थ्यामेव सर्वदा । अथ च शाकादि विकल्पः साया  
 रूपम ४ । अथ काशाके चतुर्थादीनामप्य विकार ४ । यथा मं प्रमाणे अमावास्यापुका  
 केष्टुपर्कसु । शास्त्रं साधारणं नाम सर्व काम्यनप्रदं ॥ यथा विरहितोप्येव प्रवा  
 र्कशास्त्रप्रतीते ४ । अथ काशास्त्रव्याप्यं पूर्वं कं कं यथा अत्र प्रमाणं ॥ अथ कासूत्रकप्रकं शास्त्रं हेमन्तिकं वृद्धे ४ । अथ कासूत्रकमणोमा चपूर्वकुदिष्ठते । विष्णु ४ अथ कासूत्र

(वर्षासूत्रे काविधिः आरामवर्ककम् ॥ ननु यथागविधिविचर्यः) ०

याजापद्यां द्वितीयायां मांसे ४ शुक्ले चतुर्थये । वैश्वदेवां द्वितीयायां अथुसेच  
 वेदकवस्ति ४ । अथ गौतमी यपारश्कर्वायायो ४ अथुष्टुत्तनां वापुप्रमाणे ४  
 अथुपक्षपावदशी चतेति ४ अथुकाशास्त्रमतिधायते ४ । एतच्छानुपनीतोपि नृणां म  
 सोम्यापिनितनः । अथुद्रोप्यमन्त्रव अथुत्तं ननविधिनावुधः । अथुत्तं अथुत्तं अथुत्तं  
 कं कं यथा अत्र प्रमाणं ॥ अथुकासूत्रकप्रकं शास्त्रं हेमन्तिकं वृद्धे ४ । अथुकासूत्रकमणोमा चपूर्वकुदिष्ठते । विष्णु ४ अथुकासूत्र

शी ४ २४

(उपयोगात्तन्मात्रं प्रकृतं काशास्त्रं) ०











(ব্রহ্মসংহিতায় শ্রীমদ্ভগবৎগীতায়াং অষ্টমোহধ্যায়ঃ ১৪)

১৩

প্রথমোহনুষ্ঠ ৪। শ্রীমদ্ভগবৎগীতায় শ্রীকৃষ্ণঃ উবাচ ১। পিতরোহদন্তি। পুত্রকারণতমিশ্রপক্ষানুষ্ঠানং পথদশীং মায়াপ্রতীযতে। নতু স্মাৎপূর্বান বিরাধানুষ্ঠানয়ো  
গাভি। ননু হে শ্রেষ্ঠে হে চ বৈ কথং চুগাশ্চৈ পারিকীর্ততে। শুক্রে পূর্বাঙ্কি কে শ্রেয়ে ক  
নপভেদে নতবলিতো বিকল্প ৪। এতানবমাং শুক্রে পক্ষস কাশ্চি কোনিবগাং কৃতং  
গং। কনিঃ কথং যাদমাং নতমে মামিনিগতঃ। হনপি বচনং সমনবে ক নপভে  
৩৩ পক্ষং যাদমাং শ্রীমদ্ভগবৎগীতায় শ্রীকৃষ্ণঃ উবাচ ১। পিতরোহদন্তি। পুত্রকারণতমিশ্রপক্ষানুষ্ঠানং পথদশীং  
দপ্য যননুষ্ঠতি বচনং যেন পুত্রিনা গৃহিণা যুগাদো যাদমাং নশ্রীমদ্ভগবৎগীতায় শ্রীকৃষ্ণঃ উবাচ ১। পিতরোহদন্তি। পুত্রকারণতমিশ্রপক্ষানুষ্ঠানং পথদশীং

শ্রেয়ে বাপরাঙ্কি কে শ্রেয়ে কতিপুত্রিত্তে নবিবোধঃ। নতু স্মাৎকারণং। মাকবদে নাপিক  
। যেতা মিত্তি তীয়াথং বেগাথে সমপহ ৩। দক্রে মা হামান স্ত্রুতং দ্বারং  
দেনবোদ্ধতং। এতাপি শ্রীমদ্ভগবৎগীতায় শ্রীকৃষ্ণঃ উবাচ ১। পিতরোহদন্তি। পুত্রকারণতমিশ্রপক্ষানুষ্ঠানং পথদশীং  
মিত্তি ৩। যাদমাং ক্রে শ্রীমদ্ভগবৎগীতায় শ্রীকৃষ্ণঃ উবাচ ১। পিতরোহদন্তি। পুত্রকারণতমিশ্রপক্ষানুষ্ঠানং পথদশীং  
মাকবদে পিথ যাদমাং ক্রে শ্রীমদ্ভগবৎগীতায় শ্রীকৃষ্ণঃ উবাচ ১। পিতরোহদন্তি। পুত্রকারণতমিশ্রপক্ষানুষ্ঠানং পথদশীং











(यद्यपि बुद्धिः प्राक्कादिमात्रकं कर्तुं शक्यते तत्राद्यत्र अणुप्रसंगिधानादनुक्तं काण्डमेव) (निष्ठादिबन्धनविधि विज्ञानार्थे एषु मणि विज्ञानविषयस्यैव प्रतीतिः)

मातृकमनुप्रकाशम् । तथा मण्डलं ४ पिशादिभयपक्षीभूतानामाहुः प्रतिदिनाः । श्रीगामेव तु त्रयमात्राह श्राद्धमिच्छते ।  
शुभ्रपक्षस्य पूर्वार्धे शुभ्रपक्षस्य पश्चात् विधानं कर्तव्यं । वायुपु  
नं हये । शुभ्रपक्षविहितं युगाद्यादि श्राद्धं पूर्वार्धे कर्तव्यं । पूर्वार्धे मोक्षवा  
नश्रममुत्तुवां तन्नं हये एतेन शुभ्रपक्षे नवमघटिकोपविशुभ्रपक्षे नव  
माह बोधिनिमिती । बोधिः नवमघटिका बोधिनी नवममुत्तुवां तन्नं । यत्र  
तेन शुभ्रपक्षे २ शुभ्रघटिकोपविशुत्तुवां तन्नं पाक्षिकानः नवमघटिकोपविशुत्तुवां तन्नं

शुभ्रपक्षस्य पूर्वार्धे श्राद्धं कर्तव्यं । शुभ्रपक्षस्य पश्चात् विधानं कर्तव्यं । वायुपु  
नं हये । शुभ्रपक्षविहितं युगाद्यादि श्राद्धं पूर्वार्धे कर्तव्यं । पूर्वार्धे मोक्षवा  
नश्रममुत्तुवां तन्नं हये एतेन शुभ्रपक्षे नवमघटिकोपविशुभ्रपक्षे नव  
माह बोधिनिमिती । बोधिः नवमघटिका बोधिनी नवममुत्तुवां तन्नं । यत्र  
तेन शुभ्रपक्षे २ शुभ्रघटिकोपविशुत्तुवां तन्नं पाक्षिकानः नवमघटिकोपविशुत्तुवां तन्नं

श्री ४१

२४

(अथ श्रममिच्छते) (प्रथमं रति उक्ते कथाभक्तिकं कर्तव्यं मन्त्रवाक्ये इति मन्त्रोक्ते व पूर्वोक्तानामनु

श्रीगामेव तु त्रयमात्राह















<आपदिउत्तमानादि कर्तव्यमेव>

<आयमिति साधारणनिर्देशमर्थकम् ननु प्रीतिः कानादि विज्ञानादि मर्ककर्मसु उथानकि धानाः किलुशरुविषयवत् ननु प्रीतिः क्षानानोन विमर्क कर्तव्य विधि विहितारः>

नादिपुनापदी लर्थः । नौयं श्राद्धविषये पथेयादिन विज्ञानेऽपि मथाक्षरं ति म्हास्यं मथाक्षः प्रथमं प्रति केलथः । एवमामा न्नी तवति ताम्करः स्त्री तवति सुतं एव पाठे म्थं प्रति म्दमदि गि वाक्यं । मथाक्षे न्नि मेमं हि म्हास्यमिहं दिवाकर । एवमेव म्मिमृथं नाना मथाविचारणा । प्र न्जातो एवैव रः ॥ न प्रोक्ष पदयोः कार्यं तथा तु यो चकार । दाकणं पुठ मर्कं पुथार रोच दिवचनं प्रोथेयं प्रुठिका । दाकणं म्जं प्रोतिषेदाकणं र्गो र्गो रोद्र मेन्द्रं नैप्रोत्तमे धर्मो एवे ह दे नो पादानां प्रोतिषेधानि योजानि निधि म्त्र यात्र र्थादीनि तथा न्नाथा कादि निमिषु म्भारका श श्राद्धविषयः ॥ मनुः राथो श्राद्धं नद स्त्रीति र्गो मी की र्ति गहि मा । मान्नाथो क्तयो मेव म्थे चैवाचि रोदिते । र्गो मी ति निमार्थः ॥ प्रुठि रोदिते दिवमम्यं प्रुठिकायां । वि

(दाकणमथम्)

<आयमिति साधारणनिर्देशमर्थकम् ननु प्रीतिः कानादि विज्ञानादि मर्ककर्मसु उथानकि धानाः किलुशरुविषयवत् ननु प्रीतिः क्षानानोन विमर्क कर्तव्य विधि विहितारः>

<मावकाशश्राद्धविषयमिति निवर्तकान् श्राद्धविषयं च श्राद्धवाधां ननुः यथाश्राद्धमत्रदिना कवने प्रुवायात्वात् सुते वशात् मावकासं>

<आदिपदेनोत्तमानादि विज्ञानेऽपि मथाक्षरं ति म्हास्यं मथाक्षः प्रथमं प्रति केलथः>

<प्रुठि रोदिते दिवमम्यं प्रुठिकायां । वि ति विज्ञानेऽपि मथाक्षरं ति म्हास्यं मथाक्षः प्रथमं प्रति केलथः>

(प्रथमं प्रुठि रोदिते दिवमम्यं प्रुठिकायां । वि ति विज्ञानेऽपि मथाक्षरं ति म्हास्यं मथाक्षः प्रथमं प्रति केलथः)



धूः सन्माराणां न कर्तव्यं शास्त्रं च न विचिन्तयेत् । एतौ अपि च कर्तव्यं यदि स्यात् प्राणदुर्जनं । बालुदुर्जनं दण्डिशास्त्रमात्रं तत्र कर्तव्यं । प्रथमं मर्ककामीयं पिपुषासुपुषां त्रिषुते । प्राञ्जला  
 वकं यत्तु उपतिष्ठते अतो वापि कर्तव्यमित्यर्थः । मर्ककामीयं मर्ककामाय त्रिषुते । य  
 यत्तु बालुदुर्जने न कर्तव्यं फलं नैवेद्यं न चामुदीराधिबिलत्रयः । मानदानादीनां मन्त्रा  
 दानादिकं कर्तव्यं निमित्तकाम्यं तत्रैव । आदिशब्दः शास्त्रादिपरः तेन वाच्यो रविमं  
 न कर्तव्यं तदा वापि कर्तव्यं । एतेनामस्तु वेदिवसमस्तु गार्हपत्ये पिपुषां शास्त्रमकाश  
 मानमस्मात्प्राप्तमायं दानं मन्त्रिषु त्रिनपादानं श्रुतिशुद्धं वृद्धिशास्त्रं कर्तव्यं ॥ अथ केचित् वृद्धिपुण्ड्रान्मानत्रं न कर्तव्यं कोऽपि कारि विनाशनां किञ्चिदाते प्रिवद

<यदि वाचायनिवृत्तिमुदादिवाङ्मातृवेत्तिमुत्रामिति उवाचः> २

शास्त्रं २ (प्रकृतं)

मः मानं दानं उपपद्यते न कर्तव्यं बालुदुर्जने । आमुदीराधिबिलत्रयं तस्मात्प्राप्तमायं परिहर्तव्यं ।  
 योनिष्वेधः । प्रतिप्रमवमाह देवनं बालुदुर्जनसंशान्तिविवाहात्तद्यद्विदुः ॥ मान  
 कमेनेमानदानशास्त्रादीनि कर्तव्यानि । वाच्यो विवाहे यदा प्रातः काने वृद्धिशास्त्रादिकं  
 ते । अथ ये मन्त्रे वाच्ये मान उपपद्यते पिपुषादनादिकं कर्तव्यं ॥ वृद्धोपुण्ड्रान्माननिवाच्यो

शास्त्रं ३























(मन्त्रोपसंगमोश्चकुरुषोमाम्कः अवुत्तोरनायोः) ४

(अस्यः कियमा ममकणदः)

कतः श्रुत ४ तस्मिन् शशकते सामिदर्या ३ श्राद्धं यथाविधि । तथेवानुदयं कार्यं नित्यमेकं हिमकदा ।  
सक्तगत्तो । पितृविकीष्टसोमदेवताकोशे कर्षणाय ४ । पितृपितृयथादि श्रुताद  
। तान्द्रोप्ययमेवेति दृग्गिते । तथाच प्रकामिदक्त ४ चान्द्रः श्रुतादिदर्शक ४ सावनश्रु  
दिविनर्थ ४ । पक्षवाचि वा श्रुतशक्तम् ॥ यत्रुक्तेतिर्षदकादशशान्द्रिः शान्द्रिबमस्तु  
पक्षमीतेन श्रुतप्रतिपदादिरेवतिथिप्रचयानवते । श्रुतवदन्ति श्रुमावाम्पापविजिन  
क वाकोदमद्वयादिगत्ति ॥ श्रुमावाम्पाद्वयं यत्रुविमंशान्द्रि वदिते ॥ मनमाम ४ मविदेयाविष्टः मपितिककटे म्तिष्टोति ४ शान्द्रिदर्शना द्दर्शान्द्रिश्चैत्रं दानेनमन

श्रुतादिपादिः श्राग्निभागः श्रुतप्रतिपादिः श्रुती सामयाग ४ । ए तौदर्शपोः श्रुमा  
र्षाविष्टि ३ ४ मामादि ४ ममाशु विति कर्षणा श्रुतप्रतिपदादिदर्शान्द्रि सामशक्तार्थ ४  
शान्द्रिदिने ४ । एकरा तौर्विर्षाव कानं याम ४ मत्राश्रु ४ । श्रुतादिः श्रुतप्रतिपदा  
सावनोमाम ४ । वृष्टिः शान्द्रिश्चैत्रं ४ सोरोपिनिगद्यते तदेक ४ । श्रुतदर्शान्द्रि श्रुवयो  
वृष्टिमंशान्द्रि वदिते ॥ मनमामं विजानीयादश्रुतं मर्षकर्मम् । श्रुमाकोदमकनेष्ट  
मपितिककटे म्तिष्टोति ४ शान्द्रिदर्शना द्दर्शान्द्रिश्चैत्रं दानेनमन

(मन्त्रोपसंगमोश्चकुरुषोमाम्कः) २



































(सप्तशतिकांशुः श्राद्धनिमित्तं उक्तं विवाहादि त्रिंशत्सप्तशतिकांशुः ॥७॥)

३०। प्रथमादि कं द्वादशमासिकं कर्तव्यं मित्तुं यद्वा विधायमासविषयं नमथा विधायमासविषयमिति सपत्न्यति प्रमं आते ब्रह्मो मनमाने लथ ४। ३। २। १। ०। १। २। ३। ४। ५। ६। ७। ८। ९। १०। ११। १२। १३। १४। १५। १६। १७। १८। १९। २०। २१। २२। २३। २४। २५। २६। २७। २८। २९। ३०। ३१। ३२। ३३। ३४। ३५। ३६। ३७। ३८। ३९। ४०। ४१। ४२। ४३। ४४। ४५। ४६। ४७। ४८। ४९। ५०। ५१। ५२। ५३। ५४। ५५। ५६। ५७। ५८। ५९। ६०। ६१। ६२। ६३। ६४। ६५। ६६। ६७। ६८। ६९। ७०। ७१। ७२। ७३। ७४। ७५। ७६। ७७। ७८। ७९। ८०। ८१। ८२। ८३। ८४। ८५। ८६। ८७। ८८। ८९। ९०। ९१। ९२। ९३। ९४। ९५। ९६। ९७। ९८। ९९। १००।

३१। प्रथमादि कं द्वादशमासिकं कर्तव्यं मित्तुं यद्वा विधायमासविषयं नमथा विधायमासविषयमिति सपत्न्यति प्रमं आते ब्रह्मो मनमाने लथ ४। ३। २। १। ०। १। २। ३। ४। ५। ६। ७। ८। ९। १०। ११। १२। १३। १४। १५। १६। १७। १८। १९। २०। २१। २२। २३। २४। २५। २६। २७। २८। २९। ३०। ३१। ३२। ३३। ३४। ३५। ३६। ३७। ३८। ३९। ४०। ४१। ४२। ४३। ४४। ४५। ४६। ४७। ४८। ४९। ५०। ५१। ५२। ५३। ५४। ५५। ५६। ५७। ५८। ५९। ६०। ६१। ६२। ६३। ६४। ६५। ६६। ६७। ६८। ६९। ७०। ७१। ७२। ७३। ७४। ७५। ७६। ७७। ७८। ७९। ८०। ८१। ८२। ८३। ८४। ८५। ८६। ८७। ८८। ८९। ९०। ९१। ९२। ९३। ९४। ९५। ९६। ९७। ९८। ९९। १००।

(यस्याप्येवमिति ३०)

(मथाविमास्ये ३० उद्योदशमासिकं कर्तव्यं मित्तुं यद्वा विधायमासविषयं ३०)

(३० पुस्तकं नवेन ३० नमथा विधायमासिकं कर्तव्यं मित्तुं यद्वा विधायमासविषयं ३०)

श्री ३१

(दशशतिकांशुः श्राद्धनिमित्तं उक्तं विवाहादि त्रिंशत्सप्तशतिकांशुः ॥७॥)  
(येषां नमथा विधायमासिकं कर्तव्यं मित्तुं यद्वा विधायमासविषयं ३०)  
(विश्वं यथा विधायमासिकं कर्तव्यं मित्तुं यद्वा विधायमासविषयं ३०)  
(नमथा विधायमासिकं कर्तव्यं मित्तुं यद्वा विधायमासविषयं ३०)  
(इत्यादि ३० पुस्तकं नवेन ३०)







दृष्टाश्रुतः सुनृत्तार्गवे । मानमासे प्यनादृ० तीर्थस्नानं विवर्जयेत् । अनादृमिति देवतादर्शनेपिसुखे ॥ ३४ ॥  
 कर्तव्येदेवदर्शनं । मनमामभवेति ह्यनादृमित्यर्थः । अथ मनमासे श्राद्धममावास्यायां कर्तव्यं  
 न प्रतिप्रसवस्यपूर्वकं निवृत्तवात् । नचमावकाशश्राद्धविषयोयं निषेधप्रमाणं उवाच । म  
 गृह्यपरिशिष्टवचनादिति चेन्नृत्तं मासुनरात् समुनरेपि श्राद्धकथादम्यनिवृत्तकामवचन  
 द्विधानेन मावकाशात् । सक्तं कर्तव्यं कर्तव्यं श्राद्धार्थं तिन्यायात् । प्रथममाश्रयं श्रविकवत् । अ  
 वृत्तकामात् न निषेधाविषयत्वे नित्येन प्रतिप्रसवविधिर्न स्यात् । किञ्च श्राद्धानि श्रित्तो मासमात्रः ॥ ३५ ॥

मित्रिकेति ॥ ३४ ॥ अथ ह्यनादृमित्यर्थः । अथ मनमासे श्राद्धममावास्यायां कर्तव्यं  
 न प्रतिप्रसवस्यपूर्वकं निवृत्तवात् । नचमावकाशश्राद्धविषयोयं निषेधप्रमाणं उवाच । म  
 गृह्यपरिशिष्टवचनादिति चेन्नृत्तं मासुनरात् समुनरेपि श्राद्धकथादम्यनिवृत्तकामवचन  
 द्विधानेन मावकाशात् । सक्तं कर्तव्यं कर्तव्यं श्राद्धार्थं तिन्यायात् । प्रथममाश्रयं श्रविकवत् । अ  
 वृत्तकामात् न निषेधाविषयत्वे नित्येन प्रतिप्रसवविधिर्न स्यात् । किञ्च श्राद्धानि श्रित्तो मासमात्रः ॥ ३५ ॥

३४

३५

( ननु मन्त्राणां नृत्तममावास्यायां नित्येन प्रतिप्रसवविधिर्न स्यात् । किञ्च श्राद्धानि श्रित्तो मासमात्रः ॥ ३५ ॥  
 ( अथ मनमासे श्राद्धममावास्यायां कर्तव्यं न प्रतिप्रसवस्यपूर्वकं निवृत्तवात् । नचमावकाशश्राद्धविषयोयं निषेधप्रमाणं उवाच । म  
 गृह्यपरिशिष्टवचनादिति चेन्नृत्तं मासुनरात् समुनरेपि श्राद्धकथादम्यनिवृत्तकामवचन द्विधानेन मावकाशात् । सक्तं कर्तव्यं कर्तव्यं श्राद्धार्थं तिन्यायात् । प्रथममाश्रयं श्रविकवत् । अ  
 वृत्तकामात् न निषेधाविषयत्वे नित्येन प्रतिप्रसवविधिर्न स्यात् । किञ्च श्राद्धानि श्रित्तो मासमात्रः ॥ ३५ ॥ )

३४

विधिर्न स्यात् । किञ्च श्राद्धानि श्रित्तो मासमात्रः ॥ ३५ ॥

( अथ मनमासे श्राद्धममावास्यायां कर्तव्यं न प्रतिप्रसवस्यपूर्वकं निवृत्तवात् । नचमावकाशश्राद्धविषयोयं निषेधप्रमाणं उवाच । म  
 गृह्यपरिशिष्टवचनादिति चेन्नृत्तं मासुनरात् समुनरेपि श्राद्धकथादम्यनिवृत्तकामवचन द्विधानेन मावकाशात् । सक्तं कर्तव्यं कर्तव्यं श्राद्धार्थं तिन्यायात् । प्रथममाश्रयं श्रविकवत् । अ  
 वृत्तकामात् न निषेधाविषयत्वे नित्येन प्रतिप्रसवविधिर्न स्यात् । किञ्च श्राद्धानि श्रित्तो मासमात्रः ॥ ३५ ॥ )











कारणमिति

(सूत्रकर्मविषयकज्ञानेनैवमात्रेण प्रामाण्यकृत्यादिकं च सुत्रं उक्तं यथा ज्ञानेनैव प्रामाण्यं च यथा सुत्रमिति) ४ (अग्निविषये पूर्वदिने श्राद्धं कर्तव्यं यद्येवमिति नास्तु किं च सुत्रं अथ कर्मं कृतं नान्येनैव) ५

(५) उद्वेगोक्तिरतीकायामेव । अस्मादि विविधवचनं श्रुत्या ।  
(या उं नया का कायनेन अग्निं )  
(याजनि इति सुत्रं उदनि अया )

ननु क्रीयमानेन च हृत्तया शाखापिनीति साथानं यजं वामवस्य हृत्तया शशनेनेव शाशु रात्रि वैयर्थ्यापत्ते ४ अथ ह्येमांश्च यदुजं यदहंसेवेति यदहंसेव च क्रमानदृष्टे तत्राममावास्यां सुक्तीतेति यद्येवमिति सुत्रं ५ सुक्  
यापे क्रया श्रेयं यस्मिन्नहनि च क्रयो उक्तीति तस्य सुत्रमर्थः ५ अतः क्रयन क्रयेति चेत्तु यदहंसेव  
तं सुमात्रि वपि श्रीणो राजनी सुत्रं ६ क्रयं यशु उर्दं यशु यथा मात्रं यशु नमावाम्या मप्रयथा मया  
तेति श्रुति विरोधे शाशु क्रयं परिहृतं इति कर्म उक्त्वा यथा नम सुत्रं ७ पूर्व न श्रुति विरोधेन वनवना  
विरोधात् उद्वेगोक्तिः संप्रकाशं दद्यात्तेति श्रुतावुपसर्जन क्रमात् ८ अमाने तादृशी श्रुति श्रुति  
पिठं क्रममि क्रयं प्रकारेण श्राद्धं योजे ९ दृश्यमाने पथे कदेति सुत्रमर्थं कर्मिणः श्राद्धयाज्ञा  
इति सुत्रं श्री विषयं उदाचिकनपं हं नानं सुमावाम्यां श्रुतीक्रेतेति श्राद्धार्थं १० ददं च उर्दं यथा वा निर्वपेत् यदा सुमावाम्या कानः श्राद्धं योजे नानं च उदाचिक क्रयानुरोधात् सुत्रं यथा श्राद्धमिति ११ सुत्रमेहं १२ शेषे उर्दं यथा

मानदृष्टे तत्राममावास्या मिति पूर्व सुत्रेण महंसेव न कृत्या पत्तिरेव न क्रयावीज मिति उक्तेव वाथा  
वदिति वक्तव्यं ५ तत्र सुत्रं क्रयानुरोधात् पूर्वदिने श्राद्ध मिति तत्र पर्यर्थः १ यदहंसेव च क्रमानदृष्टे  
श्रुते क्रयन क्रयाया श्राद्धं योजे ६ अन्यथा विरो धाधिकरण मित्वात्ते पिठे द्रव्यं विरोधितेति श्रुति  
रुक्तिः सुनुमी यमाना च श्राद्धं नुप्रणे वानुमेया १ ननु तेनेव सुत्रेण निनी वानी वे पूर्व दिने दृश्यमाने  
उं दृश्यमाने पीठि पूर्व सुत्रं सुमावाम्या पादो पादात्तु क्रये मन मावम्या विषयं इदं पुन विथा  
उदाचिक क्रयानुरोधात् सुत्रं यथा श्राद्धमिति ११ सुत्रमेहं १२ शेषे उर्दं यथा

( ५) उद्वेगोक्तिरतीकायामेव । अस्मादि विविधवचनं श्रुत्या ।  
(या उं नया का कायनेन अग्निं )  
(याजनि इति सुत्रं उदनि अया )  
( ५) उद्वेगोक्तिरतीकायामेव । अस्मादि विविधवचनं श्रुत्या ।  
(या उं नया का कायनेन अग्निं )  
(याजनि इति सुत्रं उदनि अया )  
( ५) उद्वेगोक्तिरतीकायामेव । अस्मादि विविधवचनं श्रुत्या ।  
(या उं नया का कायनेन अग्निं )  
(याजनि इति सुत्रं उदनि अया )  
( ५) उद्वेगोक्तिरतीकायामेव । अस्मादि विविधवचनं श्रुत्या ।  
(या उं नया का कायनेन अग्निं )  
(याजनि इति सुत्रं उदनि अया )

मिति नानर्थकं

(अमावस्यानादानादिति ७ वनवेषणं सुत्रमिति ८ वाः) २ (उमाचिक क्रयानुरोधात्) ३ (इहं सुत्रं उदनि अया) ४ (इहं सुत्रं उदनि अया) ५ (इहं सुत्रं उदनि अया) ६ (इहं सुत्रं उदनि अया) ७ (इहं सुत्रं उदनि अया) ८ (इहं सुत्रं उदनि अया) ९ (इहं सुत्रं उदनि अया) १० (इहं सुत्रं उदनि अया) ११ (इहं सुत्रं उदनि अया) १२ (इहं सुत्रं उदनि अया)



अथाकर्तृकत्वेन प्रसङ्गं गतिं न्यायिनः । अथान्वयिनोऽपि मानमाह यद्वदन्ते वदन्तमानहृत्तत्ताममावासां कुर्यात्तत्र नृत्तं च पूर्वार्थं च क्रयपक्षे च यावत्तु चार्थं गतं पदेन तत्र क्रयविशेषोऽपि यावत्प्रतिपादनादिभिः ।

(अनुकादिकता)

उत्तरं च क्रयः प्रथमः क्रयान्तरं क्रयः ।

स्त्रीणां वृत्तिश्चक्रमाह ति चतुर्थं जाणानकनाविशिष्टं तत्र क्रयं वक्ष्यमाणं च । अथान्वयिनोऽपि मानमाह यद्वदन्ते वदन्तमानहृत्तत्ताममावासां कुर्यात्तत्र नृत्तं च पूर्वार्थं च क्रयपक्षे च यावत्तु चार्थं गतं पदेन तत्र क्रयविशेषोऽपि यावत्प्रतिपादनादिभिः । अथान्वयिनोऽपि मानमाह यद्वदन्ते वदन्तमानहृत्तत्ताममावासां कुर्यात्तत्र नृत्तं च पूर्वार्थं च क्रयपक्षे च यावत्तु चार्थं गतं पदेन तत्र क्रयविशेषोऽपि यावत्प्रतिपादनादिभिः ।

पञ्चमिधानाह मथुमेथामेनिः । अथान्वयिनोऽपि मानमाह यद्वदन्ते वदन्तमानहृत्तत्ताममावासां कुर्यात्तत्र नृत्तं च पूर्वार्थं च क्रयपक्षे च यावत्तु चार्थं गतं पदेन तत्र क्रयविशेषोऽपि यावत्प्रतिपादनादिभिः । अथान्वयिनोऽपि मानमाह यद्वदन्ते वदन्तमानहृत्तत्ताममावासां कुर्यात्तत्र नृत्तं च पूर्वार्थं च क्रयपक्षे च यावत्तु चार्थं गतं पदेन तत्र क्रयविशेषोऽपि यावत्प्रतिपादनादिभिः ।

श्री 81

80

(नान्यमानं तत्र तां तं पक्षं मर्काम् उक्तिभिः क्रयं प्रतिप्रमत्तं वाचनाय तं पक्षं विधिः) 8

(अथान्वयिनोऽपि मानमाह यद्वदन्ते वदन्तमानहृत्तत्ताममावासां कुर्यात्तत्र नृत्तं च पूर्वार्थं च क्रयपक्षे च यावत्तु चार्थं गतं पदेन तत्र क्रयविशेषोऽपि यावत्प्रतिपादनादिभिः) 8



। ३३। यथा यथा...  
 । ३३। यथा यथा...  
 । ३३। यथा यथा...

याम् उरी यमपुत्रयेत् ॥ अमावस्या क्रीयमाना तदेव शास्त्रमिच्छते । यद्दुःखं यद्दुःखं यद्दुःखं यद्दुःखं नेति चक्रमाः ॥ ३० ॥ क्रीयापेक्या ज्ञेयं क्रीयापेक्या ज्ञेयं ॥ यच्छात्रं दृष्टमानेपि तच्छात्रं दृष्टमानेपि ॥  
 क्रीया ॥ अमावस्यां प्रतीक्ये तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥  
 शेषमानां च बते चक्रवारविदो जनाः ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥  
 मृतीया परिदृष्टानोपजायते ॥ एवं चारं चक्रमापो विदिना क्रीनेतमि नूपवाके च दशां  
 वर्जमाना अमावस्यां न क्रीयेदपरे हनि ॥ यामां श्रिनधिकानवापि पितृ यद्दुःखं यद्दुःखं यद्दुःखं यद्दुःखं ॥ ३१ ॥  
 दातुं दशमीयामिति तिथिं द्वेषे परदिने तिथे ४ प्रकारं त्रितयान्तरं प्रकाशितं तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥

क्रमा ४ । अमावस्या प्रथमे च तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥  
 ३४ । तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥  
 मासि शाचा तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥  
 क्रीयावेदं क्रीयावेदं क्रीयावेदं क्रीयावेदं ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥  
 यदा चतुर्दशी दिन मष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥ अष्टमे च तदनुवापि निरूपे ॥

(प्रकाशयमाने)

(यदा चतुर्दशीयामिति यत्नः)

(अथ चतुर्दशीयामिति प्रथमं यथा गिनीति इत्यं किं)

। ३३। यथा यथा...  
 । ३३। यथा यथा...  
 । ३३। यथा यथा...











(शास्त्रकेबनेघागकानवम्सुनिनाप्रमस्वकाइलभः) ७

वचनादेवबोद्धवम् । ननुपूर्वदिनेपुत्रीयंयामपुत्रियनागरदिनेप्रह्वययंयावदवतिष्ठमानाकथंवर्द्धमानाम् । मलंउरीयमनुपूरायदिलपरारुप्रापहुपानक्रुपार्थं । एतंत्रथादप्रार्थिकद  
प्रानपुत्रीययामपुत्रयेकीदृशीशालुचवम्पाम् । उदाठपूर्वदिनेदप्रार्थिकपुत्रीयप्रह्व  
ह्मावाम्पाकेप्रातःकानविहिंउमपक्रादिचरोर्नउमिनेदिनेह्मावाम्प्रातःकान  
तीयावेधेधवारिसुमनानामेष्टि विहितेपुत्रीयनिन्नाश्रवणान्नापवपक्रादिचरोःमा  
दाठवद्वृचविषयेतिवम्पतेप्रमददिने ७ । शरीतः । पर्वणोहंनेपुत्रीयेउ  
दुषयकाशनायनामीनप्रिधानां ॥ ह्मागपरिमिष्टकृताचवेकवेष्टकृतात्पुत्रववोधायनः । पर्वणोयमर्थार्थोहंमप्राथा ४ प्रतिपदप्रथम ४ । यागकान ४ मविष्टेयः प्रातःपुत्रोमनी

(पक्रादावेवयुर्षीउरुवचनेनेनभः) ७ (वोधायनमाश्रुताप्रवृष्टादिनभः) ७

२७ (पक्रादयःप्रतिपदः) ७

यापिन्यमावामांशुपरदिनेप्रह्वययमवतिष्ठमानाकथंवर्द्धमानानाम् । ननुवर्द्धमाना  
हंथानं'पक्रादयोहंतिहप्रया ३ तिगोतिन विरोधात्'नाथपरदिनेोद्वितीयाविम्वानांदि  
दिलान्पक्रादावेवमकीतेति'शुपरदिनेप्रतिपद्येवविद्यायामपिकर्षकतलर्थः । वेधनि  
कार्य ३ तिद्विजाति ३ । द्वितीया मन्त्रि ३ यमादुषयकाशनायना ४ । वद्वृचविषयत्रेणदं  
प्रतिपदप्रथम ४ । यागकान ४ मविष्टेयः प्रातःपुत्रोमनी

(नष्टानतिक्रिदुनेनभःअलमादणानउप्राहृइरुर्कृतायापनां) ७

(वर्द्धमानेतिपत्रउद्यापनकनंमानां) ७







(उक्तश्राद्धव्यापारवर्णनं समाप्तं कर्मविज्ञानः) १२

अथ यज्ञानुष्ठाननिवेष्टाहमिनेर्नः १७

(निवेष्टिमात्रविषयः)

याहमनुः । अनेन विधिना श्राद्धं चिरद्वयमेव निरूपेत् । हेमकुशीयवर्षासु पथयज्ञिकमनुहम् । अथ यज्ञमाग्निनिवेष्टिमाधारणः पक्ष ४ । निवेष्टिविषयत्वे प्रमाणात्वात् मन्त्रं भवन्मन्त्रं च प्रतिमाम  
विहितं पार्श्वं च तद्द्वयमनुवादे निर्दिष्टं प्रादुर्भावेन नान्यथा कम् । पक्षयज्ञात्तद्व्ययं  
कडादिदर्शयति यत् स पुराणे । अनेन विधिना श्राद्धं चिरद्वयमेव निरूपेत् । कन्यादं शु  
बे पीलाहमनु ४ । नपेह यज्ञियो मोनो किको विधीयते । नदनेन विना श्राद्धमाहिता  
दक्षिणासो मठदर्शयति विद्यते दशविंशत्तद्व्ययं म् विहितं तत् अथ शुद्धं वा विधाने  
शुद्धकादो यथा कथं विधिप्रपाणादो अग्नौ करणं प्रमः । यत् नदनेन विना तालदर्शपदेन पार्श्वं विधिर्न क्यते तदनेन विना पार्श्वं विधिना विना नाहिताग्नेः श्राद्धमिति नानुष्ठानं नपुण्यं

श्राद्धं च तालं शुद्धं कादिनापि कार्यं हेमकुशीयवर्षासु विहितं तद्द्वयं कन्यादं शुद्धं च  
वृषाह्मके शुद्धं पक्षे च मन्त्रदा । कृष्णपक्षे विधिः शुभावासाया मेव माग्निः निवेष्टि स्थिते  
गोर्द्धिदमनः । यस्मात् पितृयज्ञार्थं एतान् लोकणं गोमोनो किके च गोविधीयते किन्तु  
नेन विना हिताग्नेः श्राद्धमाहिताग्नेः श्राद्धमेव प्रतिमामविहितं पार्श्वं च मन्त्रीति । अगला  
श्राद्धमिति नानुष्ठानं नपुण्यं



< दिः कनकनयाः ४३: कनकाकनकसु सुषेष्ु दिनेदिने निशुपीनतिशयार्थं मखे ।  
(सुवाणवणकाः सुकियनानेनि) )  
(२नशुपीनतीनाणसुसुकोः ४ )

(१कनकनिकर्षः) ४

नक्षत्राणां नक्षत्राणां पूर्वार्धेन मंगलानुयात् वाक्येदापदेष्टुं म्माद्रुजमेव वाथानं - ॥ पार्श्व  
थाशास्त्रिमाने दिनेदिने । मङ्गलं करणपक्षः कन्यायामिति प्रमास्तुष्टुं पार्श्व  
पिचरुनं पिचरेवेवशास्त्राणां नोदयेदिति पृष्ठं शुभे ४ । पृष्ठमनुदानं । शुभानि  
शुधी ४ । नोदयेद्यति विप्राग्रान्तनाथविज्ञानः । शुभमाथे नुदानमथ धान्यमानं शुभ  
ज्ञं शुभानं । शापिपलदिज्ञाप्रयकमेष्टिदुपदामति । तिनैः मथाप्रति क्वापिसमवेता  
योवापिगवादिक् । शुभावेथीयवमानशुभापुत्रः प्रदामति । मर्वातावेवनंगवा कश्चाभूनप्रद  
(नोदिशुभः) ४

मङ्गलं कर्तव्यमिहादेवनः । अनेन विधिनाशामं श्रुत्वा मङ्गलं मङ्गलं - ॥ दिनेष्टुं वाय  
श्रितायेः पिचदानमाथं निरगिनाशामं नोदनमाथं कर्तव्यं शास्त्रनिगमः । शास्त्रिताये ४  
शिविवाये पार्श्वशास्त्रमादिवायां विष्णुपराणम् । अनेन वायथाशक्तिकाने शक्तिन  
श्रितः । प्रदामति विज्ञायेत्यः शुभगां वापिदं श्रितायम् । शुभाथमामथं धृतः कवाशायमि  
नजनाशुनीन । अशिनयुः मनुदिशु ३ कश्चाकं शदाश्रुति । यतः मङ्गलिकं मंशापुता  
मूर्धादिनोक पानानामिदमुच्छे ४ पठित्यति । नमेष्टिकित्तं नमनं नठानं शास्त्रो  
(मूर्धादिनोकपानानां शास्त्रेण) ४

शास्त्रिताये विनादि पृष्ठं शुभं  
विनक्तं निगमसुत्रं ममाथः  
शास्त्रितायेः श्रुतायु  
श्री ४ । मङ्गलः शिलेवेव  
४४ श्रुतिशुभमनुदिनि  
श्रुतेवेव श्रुतं नंणा  
खनशास्त्रितायेना

(मूर्धादिनोकपानानां शास्त्रेण) ४  
(३ं कर्वादिनिकर्षः) ४

(वशुकं यथावाश्रुनानं क्वाजयेदिति पार्श्वनिषेधकं याकः पृष्ठं शुभः वाश्रुनं क्वाजानविषयकाश्रुतिबतादनाकबनेनकाठिः कृतिः किं श्रुति  
(२यतः ७वाश्रुतागिनीकार्यं इति पृष्ठं शुभं त्रिविदि पृष्ठं नं क्वाजये पृष्ठमनुदानमिति ५ ) (धनं श्रुतिनाश्रुतादि) ४







(प्रकृत्यावहासात्)

(पूर्वदि नित्यमनेन च चरितार्थेन उदरनिर्मुक्तने ह्येवमेव विधि मन्त्रा प्रथमं तन्मन्त्रं गारातावना पूजयेत्: ) २

तीक्ष्णवशात्कानमत्रिगः । प्रार्थयेत्प्रान्निमन्त्रं पूर्वमर्थयेदित्यर्थः । त्रियममाह मन्त्रायामेति तेषाम्नाशुं निमन्त्रयित्वा रं तथेत्तु रिति शेषः । उदरमन्त्रं पार्श्वे उनाम्य  
 मन्त्रमपारः सुममवेतार्थं वा ३ शः पादमन्त्रं चः पादमन्त्रेनेह च पादोहः कार्ये  
 कन्यानाया सुयोगां श्रीहिमन्त्रमेव यवे । सुत्तं वकनाथनः । न प्रकृत्याव पूर्व वा  
 प्रवशात् अर्थादि च क्रमः । मन्त्रोत्प्रेयथानाथं मोषाणां मन्त्रं वर्जित मिति । किं च  
 नीति मत्तं मन्त्रप्राणां मन्त्रवेतार्थं मन्त्रं मन्त्रावेन च कन्याना २ न्यायानां प्रथममवेत  
 विषये निरुद्धि ४ । किन्तु कदाचिदुक्तमिति वराह पुराणीयमन्त्रं मेव पार ४ । सुतो वदित्त विकल्पे पाह यम् । पूर्वदिने मन्त्रायाम पार ४ उदरमन्त्रेने रिति । मत्तं मन्त्रं प्राणां । दक्षिणं च  
 श्रीहिमन्त्रे श्रीहिपादमन्त्रेने नीवार पादोहं यदि त्ति वा ४ सुत्तं चोपपत्ते ४ प्रकृत्याव  
 दुह्यन्तर्थाः । वचनां क्रमं प्रकृत्याव प्रुत्तं । यथाज्ञेयं पारि मित्तं । मातामहानाम  
 सुफोषनेः मोच पारैः मत्तं च मन्त्रा रितिः । उचितं च उदर मन्त्रं मया च शान्ति कर्म श्री ४ ।  
 र्थमन्त्रपारो हं च वा मानु मन्त्रे उदात्तो मीति मन्त्रं मन्त्रं निद्रां माग्नि च काम कर्म निरग्नि ४ ७

(ननु पूर्वदिने नित्यमनेन च चरितार्थेन उदरनिर्मुक्तने ह्येवमेव विधि मन्त्रा प्रथमं तन्मन्त्रं गारातावना पूजयेत्: ) २

(निघण्टुप्रयोगेन मन्त्रं च विनियोगविक )  
 (निघण्टुप्रयोगेन मन्त्रं च विनियोगविक )







(जननक्रमः विशुद्धमज्जागिठकं शरीरनमनं यद्विद्विदोषवद्विउत्तं उक्तं प्रनोत्तान् आह्वनान् अहंशुवाशुमाठविष्णु इति वाको नाम्ने यदि नमः) २  
(त्रिभुविषयतया द्वितीयं च त्रयं च मूलं / परं कर्ममिउत्तं आह्वित्विउत्तं विवधानात्प्रया निवेदनात्प्रया) १

(ननु कानाधनवचनेऽणाम्प्रु नादिकामेव निधिस्तु कर्म निमन् नानिअत्तं प्रुवाद्यः श्रुत्वादि )  
(उत्ति मनुदि वचनं च पृक्केकुर्की )  
(परवदुर्वा रेवादि मनुदुर्वा )  
(उत्तं निमन् नोवगतः अथवा )  
(दवायेवमप्रुन नदुप्रुवा )  
(मः मनिमन्नेनसो न इत्तः )

तोनातिआमेदिति कालाधनवचनेप्रनवायशवणारिमन्त्रमेव । किञ्चउत्प्रनयाथमाममेवतार्थवेतावमाथमशुनिर्धुजानिउत्प्रुत्तवाणि अुपिठमन्नादिवचनेप्रुवत्तु निमन्त्रावात्तयद  
नपीथमांशुनीनामामन्त्रप्रयोगः मणोणः । यत्तुउदन्मशारीरुनमन्त्रप्रयोगेपेतानत्रा  
मन्त्रमाठविष्णुति निमन्त्रवाक्यं तदनुत्तग्रहणकणम् । पूर्वदिने निमन्त्रामप्रुवनि  
अग्रहणनमन्त्रं कर्तव्यमिवाहापमन्त्रम् । पूर्वशुनिवेदणमपारशुद्वितीयं द्वितीयमा  
नमन्त्रं द्वितीयमामन्त्रं मत्तु मपुवागेज्जुतीयं शशुय निथितमनुत्तानमन्त्रं द्विउत्तु विष्णु  
प्राममार्थप्रुत्तनमन्त्रं प्रुवाक्यमप्यामिप्रुम् । तथा मत्तु मपुवागम् । आशनेप्रुक्कत्तुदुवत्तु सुविधानतः । उपाशुपुनादकान विप्रानुपारवशानमन्त्राथे । निमन्त्रं देवा

मन्त्रानुपामन्त्रेण शेषेति वाशुमाठविष्णुत्तु शशुय निथितवचनत्तु शशुय  
वेदनं कर्तव्यं तथा पूर्वदिनामन्त्रं तदनुत्तग्रहणवाशुमाठदिने निमन्त्रानुत्तवमनु  
मन्त्रं निवेदनं शेषेति वाशुमाठविष्णुत्तु कर्तव्यं तदनुत्तवत्तो निमन्त्राया उतिप्रुत्तवोचन  
वोचनपेक्षया । अतएव प्रुत्तपुराणम् । उपाशुपुनादकान विप्रानुपारवशानमन्त्राथे । निमन्त्रं देवा

श्रीः  
४५

(प्रशुवाक्यं मन्त्रमेव मत्तु मपुवागेज्जुतीयं शशुय निथितमनुत्तानमन्त्रं द्विउत्तु विष्णु  
(अनुत्तग्रहणमन्त्रानुत्तवमन्त्रं उतवति) २  
प्रनवायशु शरमेवेति वावः) १

(आह्वानुत्तयनमः) २



(ॐ नमो भगवते वासुदेवाय)

दिग्गणेन कर्तव्यं यथा मनुः ॥ तेषामारम्भं ह्यनुदेवं पूर्वं नियोजयेत् । रक्षां मिहि विनुष्पत्तिं शान्तमारम्भं वक्ति ॥ देवास्तु तदीयेषु पिशाचैश्च न तद्दुर्वे ॥ पिशाचैश्च न  
मानः क्षिप्रं नमोति मा नमः । देवनः । यथयत् क्रियते कर्म पेशु के ध्याप्ता न प्र  
३० पूर्वकप्रवर्तयेत् । अथथानुवन्स्पत्तिं मादेवास्वरवाक्साः । विष्णुधर्मोत्तरे  
तेषु रक्षायतः मृगाः । मर्कमनुः शकः उक्तमादो तेषां नराधिप । ह्यनुधावनमा  
पूर्वकं सूर्यादेव द्विजनामिति विष्णुप्रमाणवचनात् । आपादसेवनादिति विशेष  
गानेकवचनस्य रमां दक्षिणायां अपि देवादिरे मिहान्ति तदमर्कं तं पूर्वनिधि तानेकवचनस्य रमां निमन्त्रणादो देवादिरे प्रतिष्ठे रापादसेवनादिने तस्य सायोग्यवशेदार्थवति

(मनुदेवनामुक्तोनेवेनर्थः)

वृ  
ति । ३० मर्कं तं कर्तव्यं वैश्वदेवेन पूर्वकम् ॥ मातृत्तपः । मादेवं तेषां येषु शान्ति  
प्रथमकाले । वैश्वदेवो पाविष्ठानां चरमं ह्यनुधावनम । विमर्दनश्च निदिष्टं  
चमनं । तेनाथ मन विमर्दानेपि तं पूर्वकं दक्षिणे । अथ प्राणः । आपादसेवनात्  
नमस्वरमां आपादप्रमाणनादावेव देवादिरे मिहान्ति न निमन्त्रणादो तथा पूर्वनिधि  
गानेकवचनस्य रमां दक्षिणायां अपि देवादिरे मिहान्ति तदमर्कं तं पूर्वनिधि तानेकवचनस्य रमां निमन्त्रणादो देवादिरे प्रतिष्ठे रापादसेवनादिने तस्य सायोग्यवशेदार्थवति

२ (आदिना नियमशावनाविश्वः ऊनवेन)

नामः कर्तव्यमादिदिकायः ?

शान्तिप्रणामः ॥ १ ॥















(संस्कृतमयपत्राचारं पार्वतप्रकथनविबोधमानसंज्ञासंख्यातरेडि) ७

(हेनपःरेनामर्षः उतिकादशुघोदशादिब्रह्मानोपावशानाकुवयम्मानं ३: १४)  
(देसुदेवावृत्तिमन्त्रे) २

बावरेनिष्ठायेषां तान्पिपादीनां प्रयागां प्रतिश्रीनिशीनिलथ ४ । अथवास्वनायनस्त्रीनिवेति वक्रुति अथुजोवा मष्टपथश्रीनवान उनवायिकाः । तेषाम्बरयशनेवयशनात् । आस्वनायनगृ  
थम् । एकैकमेकैकम्यहोहोश्रींश्रीं नवावृद्धोफनत्रयम् । नवेविकंमर्केषां पिप्रे  
मपिपादेक्षींश्रीनवापक्रं सुम्निपपेक्षनेर्विकोषः । कनपत्रो । दोहाविलनुदयशान्  
नुवात नवेविकंमर्केषां प्रयागां पिपादीनां पिप्रेयाथातमिति यथाप्रयागामेकः पि  
पवति विजेः प्रादिः मपिप्री करणमिताश्वनाथनेन उम्याश्वनातिधानां "अदनीयात्रावोवा  
जोडयेदेकं प्राप्तां वेदपारगम् । श्रुतिनीनप्रणोपेतं मर्कान्कणवर्द्धितम् । यथेकंजोडयेत् शान्देव उथकथं उवेत् । अत्रं पाथमशुठलम्यत् । देवतायत नेकवाततः शान्प्रवत्

याथातं काममनाथे एकैकमपिपादेरेकेकं होहोदेरेवीप्रातत्रवात्रापमेकैक  
विषयं व्याथातम् । अथातः पार्षणशान्देकामे अानुदयिकं जालनेना नुदयम्यापुपथा  
श्रानुवतित्रयाप्राप्तापि कामं यथे प्रमेकमपिवासांकेषां अथात् पुनाथे मपिप्री कर  
अनाशुशब्दार्थः उदपिमकनप्रणोपेतो निर्दोषेविकः कर्तव्यं लोवमिथः । अपिवा  
शास्त्रेदेव उथकथं उवेत् । अत्रं पाथमशुठलम्यत् । देवतायत नेकवाततः शान्प्रवत्

मर्कम्यप्रकृत











ऋषिषयः । ननु तज्जये सुममृक्षोपिनप्रमादेदतविश्वरूपं तिमनुवचनयम्यादुक्त्वावाहनादोषोवत्तुवोत्तरे दिशि प्रश्नापराधवचनाद्यामन्त्रशक्तपक्षेपिवत्तुवशास्त्रोपावेशेन पक्षिस्य नि  
 सिद्धनाउ कथं पक्षसम्पन्नवाद्युपवेशनपक्षः ॥ मत् किंयांदेशकानोच  
 दुक्त्वावाहनादिप्रश्नापराधवचनेषु मंकाराद्युसम्पन्नवम्येतेनानिधायानां वापुत्रवसंका  
 सुगणिकनानां सु० । दोहिषोद्विविधः मातामहपक्षमाश्रयधक र ४ पक्षद्वयश्रयधक र ४  
 । सुधापुत्रिकापुत्रोद्विविधः एकथं श्रुतं नृकथं श्रुतं । एवञ्च द्वाभ्यां दोहिषां वृत्तिं तयोः  
 गतिः पुत्रिकापुत्रोद्विविधः किञ्च मन्त्रनियतः । यथा मनुः । सुकृतावास्तवापिथं विन्देत् सदृशां सु०म् । पोषीमातामहश्चेन्नदर्थं पिशुं हरेन्नम । सुकृतेन पुत्रिकापुत्रोद्विविधः ।

नोचंश्चाप्यसम्पदः । पाक्षेऽत्रानविशुवाश्रुतिसमाने हेतुविश्वरूपमिति मनुवचनेयम्या  
 वादिशः ऋषिषयं गोत्रमवचनमिति न किञ्चिदनुपपन्नम् । सुधमातामहश्चास्त्रोपावेशनम् ।  
 । यथायमः । अर्थान्मातामहश्चास्त्रं नियमात् पुत्रिकामुतः । ३७ यथायमसम्पन्नः ससूर्यद्वयथायमपि श्री४।  
 योः पुत्रिकापुत्रोद्विविधः एकथं श्रुतं नृकथं श्रुतं । एवञ्च द्वाभ्यां दोहिषां वृत्तिं तयोः  
 गतिः पुत्रिकापुत्रोद्विविधः किञ्च मन्त्रनियतः । यथा मनुः । सुकृतावास्तवापिथं विन्देत् सदृशां सु०म् । पोषीमातामहश्चेन्नदर्थं पिशुं हरेन्नम । सुकृतेन पुत्रिकापुत्रोद्विविधः ।

(उथाः कथं मातामहपुत्रिकापुत्रोद्विविधः मन्त्रनियतः ३७) ०

पुत्रिकापुत्रोद्विविधः पुत्रिकापुत्रोद्विविधः ॥ ७



उविषयः । ननु तोजये सुममृक्षोपिनप्रमद्वेदत विस्तृरुतिमनुवचनयमाद्वाङ्मणवान्नादोषोवत्तुवे दिदि प्रमृप्राणवचनाद्यामन्तु मङ्कपास्मिपिबलुववशाक्रणोपवेशेनपक्रिमनि  
 सिद्वना० कथंपुत्रं सप्रुनवाद्युपवेशनपक्रः ॥ मङ्क क्रियांदेशकानोच  
 द्वाङ्मणवान्नादिप्रमृप्राणवचनेच मंकाराद्य सप्रुवमृक्षेउवेनातिधाना० वत्तुवमंका  
 मृगजिकनानामं० । दोहिषोद्विविधः मातामहपक्रमापमृधाकर ४ पक्रद्वयमृधाकर  
 । मृथापुत्रिकापुत्रोद्विविधः प्राकथं प्रोहं नृकथं हवश । एवमृद्वारोदोहिषां वक्ति तयो०  
 ग्राहिणः पुत्रिकापुत्रोद्वि विजमं वनिघतः । यथा मनु० । मृदुतावाकतावापियं विन्दे मृदुशां मृ०म् । पोथीमातामहं प्रेनदर्थं पिण्डं हरेन्नम । मृदुते नपुत्रिकाकृतापुत्रिका । दोहिषोद्विनि०

मोचं प्रमृप्राणमपदः । पाथेजानविशुवाशक्ति तमानो हेतुविस्तृरमिति मनुवचनेयमा  
 वादिशं उविषयं गोतय वचन मिति नकिचिदनुपपन्नम् । मृथमातामहं प्रमृप्राणोपवेशनम् ।  
 । यथायमः । मृथान्मातामहं शास्त्रं नियमात् पुत्रिकामृतः । उथोवथममृदुः ममृथमृथायारपि श्री४।  
 योः पुत्रिकापुत्रोयो० मृकथं हवमृतापुत्रिकापुत्रमृनिघत० पिण्डदानाधिकारः मृकथमा ७०

(उथा० कथं प्रमृप्राणपुत्रिकापुत्रो मृनिघत० मृ०) ०

पुत्रिकापुत्रोऽपुत्रिकापुत्रं पुत्रिकापुत्रोपिद्विविधः । ७































(समूहं सवकाप्यक्रियमानानिष्टोत्स्राहानि ॥)

जावत् । उच्यते नवश्राद्धं दशाहानि नवमिश्रं शुद्धं । अतः परं प्राणं वैशिविधं श्राद्धं मिच्छते । यस्मिन्नेवेष्ट्राणो वा विधेदेवाननेतिरे । श्राद्धं वृषनं म  
शुद्धं तत्र । एतान्नाथनाथनृशु परिमिश्रं वचनां दशाहमाद्ये क्रियमाणश्राद्धे नवशा  
सप्तवत् नवश्राद्धं प्रथमं सप्तवत् श्राद्धं तत्र असापिष्टोक्तं प्रेतमोकोदिष्टे  
कानाथनादिभिरकोदिष्टे नवविधो देवाऽतिदेवतानि शेषात् । एकादशाहं श्राद्धं  
एतेन नवश्राद्धं मुच्यते ॥ वृषनं वृषमयधर्ममानमसाधकं मित्यर्थः । यदुक्तं प्राणीयं  
मृथेश्राद्धे वसुमनोऽपेष्टके । नवान्नान्न देवोक्तानकामोसादेवहि । अपिकन्यागं तृथे कामेष्टु विनोचनो ॥ ३९ ॥ सन्निभं मृनमिति ॥ ० ॥ श्राद्धोपवीतम् ॥ ० ॥ प्राणीनावीतिना

३२

श्राद्धं वृषनं म  
शुद्धं तत्र । एतान्नाथनाथनृशु परिमिश्रं वचनां दशाहमाद्ये क्रियमाणश्राद्धे नवशा  
सप्तवत् नवश्राद्धं प्रथमं सप्तवत् श्राद्धं तत्र असापिष्टोक्तं प्रेतमोकोदिष्टे  
कानाथनादिभिरकोदिष्टे नवविधो देवाऽतिदेवतानि शेषात् । एकादशाहं श्राद्धं  
एतेन नवश्राद्धं मुच्यते ॥ वृषनं वृषमयधर्ममानमसाधकं मित्यर्थः । यदुक्तं प्राणीयं  
मृथेश्राद्धे वसुमनोऽपेष्टके । नवान्नान्न देवोक्तानकामोसादेवहि । अपिकन्यागं तृथे कामेष्टु विनोचनो ॥ ३९ ॥ सन्निभं मृनमिति ॥ ० ॥ श्राद्धोपवीतम् ॥ ० ॥ प्राणीनावीतिना

श्री ४  
७४















क०

क०

(दुर्गविजयक० ३ घनामेवार्त्तु पात्रार्थं दुर्गमं मन्त्राणां वृत्तमा २० देवकोशविदनात्ते दुर्गमनार्थं भा० १२)

२४

कैतितरेन मुखं द्वादश्यां यज्ञोपवीतशक्रेत् ३ कर्त्तव्यं नमः शान्ते यज्ञोपवीतकार्यकरे वामामिषि मवनादीनां यज्ञोपवीतधर्मनात्तावान्मन्त्रः ॥ ०१ ॥ अथाद्यम् ॥ अथकेचिं विश्वानादेवान्  
यवेः पूज्ये कृत्वा मनःपूर्वकम् । पूरयेत् पात्रं यथा सुम्यात्तं पार्श्वकं । तिस्रं  
दने मपविंशं । यथाशुक्लवस्त्रवचनादेकनावगते ४ । विजुक्तिं मन्त्रायां प्रथमं नमः  
नीयम् । यथापुत्रवरोमाद्रवमोक्तं यथा दद्यात्तथा यत्नं । शीलं शिवायार्थम् । अथकेचि  
यनवचने पिधानाश्रवणाः । पिधानरहितमो वपिष्टपात्रं नुक्तीकरणमिति वदन्ति । तद  
करोत्तु धर्माति यांशुवक्त्रवचने ह्यः शिष्टपिष्टपात्रं नुक्तीकरोत्तु यानुपपत्तापिधानपात्रांशुपात्रं अथवा अथः पादवेद्यार्थात् ३ ४ अथवा यथावितिकनपत्रकृत्वाथानमपुत्रं मान्दप्र

म्यपुत्राणवचनादह्यं ह्यं देवेभिरिति वदन्ति । तदमदितं यावेरवकीर्त्याथं ज  
थ विकरणे पशुनां ज्ञेयं तदमदितं वा अह्यं ह्यवचनं देवशान्तिमत्तं वा यावेवत्  
३ प्रथमे पात्रे मन्त्रं श्रवानमवनीयपितृभ्यः शान्तीं नुक्तीं पात्रं करोतीति काला  
सावदं दवाह्यं मन्त्रं श्रवांशुपात्रं श्रवाविधीयते ॥ पितृभ्यः शान्तिं नुक्तीं पात्रं  
मन्त्रं अथवा अथः पादवेद्यार्थात् ३ ४ अथवा यथावितिकनपत्रकृत्वाथानमपुत्रं मान्दप्र

श्री ४१  
७

(अधः पदमायधिमाणे अथवा विनावधिमनुयानुपपत्तात् ३ ४ ॥ १० ॥)

(दुर्गेश्वरमन्त्रे मन्त्रं श्रवः शिजकवगनिर्जनं मन्त्रं अथवा ३ ४ ॥ १० ॥)

(वदिकणश्रुतमेः)

(३) अथवा यथावितिकनपत्रकृत्वाथानमपुत्रं मान्दप्र  
(४) अथवा यथावितिकनपत्रकृत्वाथानमपुत्रं मान्दप्र  
(५) अथवा यथावितिकनपत्रकृत्वाथानमपुत्रं मान्दप्र  
(६) अथवा यथावितिकनपत्रकृत्वाथानमपुत्रं मान्दप्र  
(७) अथवा यथावितिकनपत्रकृत्वाथानमपुत्रं मान्दप्र  
(८) अथवा यथावितिकनपत्रकृत्वाथानमपुत्रं मान्दप्र  
(९) अथवा यथावितिकनपत्रकृत्वाथानमपुत्रं मान्दप्र







गादीनामनुष्ठापियत्तुर्बेदि विहितोऽग्निशेषविधिः क्रियते। ननु वं वक्षनात्प्रोक्तं त्रैलोक्यानामनुष्ठापनं मां - । यथापि प्रोपिवावाहनादिगोत्रिनोऽङ्गं यत्तुर्बेदिनां ननु वि  
 रोधिचेति चकारादाकारं क्रियते वपरोऽङ्गात्तुर्बेदिनां यथाऽग्निशेषं तदुत्थेतीति वाके  
 वंशाथि मय्यः। अत्रैव गोत्रिनानुष्ठापि अत्रैव शासनं कर्तुं गोत्रिनीयेऽ कर्तव्यम्  
 ननु प्रतिपादनात् प्रोक्तं पिधानं क्रियतामिह प्रोक्ता विद्यते तदुत्थं परिशिष्टवचनं  
 कश्चिदप्यत्रैव तस्मिन्पेतामहं न्यमे - । अपि तामहं ततोऽन्येनोद्गरेन जानये - ।  
 केऽप्यत्रैव - । अथ केचित् पिह पात्यमातामहादिमं श्रवणं वचनात्तवात् पिथादीनामिव मातामहादीनामहं पात्यदर्शनात् मातामहं पात्यमातामहादिद्विकमं श्रवणं गृहीत्वा तदुत्थमातामहा

नाशिक्षेयां मर्कशाथिनामधिकारे बोधिते विद्यते प्रोक्तायां तदुत्थेदिनां गोत्रविधिः स  
 व। गोत्रमादिभिर्गर्भानादि च त्रैलोक्यं मन्त्रकारेण वशासनं स्याद्विशेषात् मर्कशाथि  
 नाकारं क्रियते कर्तव्यं परं। तथा यमवचनं प्रोक्तं तामहं पात्यमातामहादिद्विकमं श्रवणं  
 पात्ययेन पिधानं विकल्पार्थं न च पेतामिति मं श्रवणं पेत्तु कश्चिदप्यत्रैव तस्मिन्पेतामिह न्यमे  
 केऽप्यत्रैव - । अथ केचित् पिह पात्यमातामहादिमं श्रवणं वचनात्तवात् पिथादीनामिव मातामहादीनामहं पात्यदर्शनात् मातामहं पात्यमातामहादिद्विकमं श्रवणं गृहीत्वा तदुत्थमातामहा

श्री ४१  
 ७२

लिकम ७७

[छन्दोगादिविधिः १२]



















३०  
कान्-प्रथम-पक्ष-ए-व-उ-प-वी-ति-र-ह-य-ते-। यथा-म-म-प्र-वा-णे-। अ-ग्नेः-सोम-य-मा-ना-व-द-र्था-दा-पा-य-न-ं-व-ध-उ-त्-ति-ध-य- । य-ज्ञो-प-वी-ती-नि-क-र्त्त-तः-प-रु-ष्-का-दि-क-म-। प्रा-ची-ना-वी-ति-ना-का-  
य-म-तः-स-र्ष-ं-वि-ज-न-ता-। वि-क-ने-गा-ह-य-शा-था-दे-न-व-व-मि-ह-उ-ति-क-न-प-र-क-व-  
ह-वि-क-न-पः-। यथा-श-र-ति-४-। प्र-यो-क-र-ण-प्रा-ची-ना-वी-ती-ह-रे-लो-दि-य-था-म-नु-४-। अ-ग्ने-स-  
मः-। पि-ह-ना-वा-ह-वि-ष्ण-मी-नु-उ-हा-उ-प्रा-पु-नि-४-श-र-ति-४-। ये-मा-म-क-उ-ति-प-नः-स-म-ग-वा-  
ह-उ-म-र-म-नु-। उ-प-थ-द-र-दे-द-मि-णा-श-र-वि-प-रि-क-ती-य-उ-ह-य-। उ-र-म-प्र-वा-णे-।  
४-पि-ह-क-म-पी-ना-दि-। शो-न-क-४-। प्रा-ची-ना-वी-ती-ध-र-म-स-मा-धा-ये-। लो-दि-उ-ते-उ-व-च-ने-४-। प्रा-ची-ना-वी-ति-र-पि-वा-वा-ह-न-द-मि-णा-श-र-द-मि-णा-श-र-द-मि-णा-श-र-म-मि-दा-दा-ना-उ-गि-ह-

प्र-ह-यः-। व-प्र-उ-म-पि-ह-क-न-र-दे-व-क-न-र-क-उ-ह-य-म-पि-म-व-मा-द-व-ग-म-ते-। अ-उ-४-।  
उ-म-ग-ो-र-म-स-र-मा-व-उ-पा-रि-क-म-। अ-ग्ने-स-म-के-न-ह-उ-ने-न-नि-क-र-पे-द-द-क-उ-वि-। य-  
श-वे-पि-ह-न-। उ-तः-स-क-ी-र-द-र-उ-पो-श-र-द-मि-णा-श-र-द-मि-णा-श-र-द-मि-णा-श-र-म-मि-दा-दा-ना-उ-गि-ह-  
ह-उ-उ-म-मि-धो-वा-द-मि-णा-श-र-४-म-म-दि-ताः-। यथा-प-ना-श-म-मि-द-थे-उ-वि-यो-उ-  
पि-वा-वा-ह-न-द-मि-णा-श-र-द-मि-णा-श-र-द-मि-णा-श-र-म-मि-दा-दा-ना-उ-गि-ह-

श्री ४  
७८

(सह-उ-वि-ध-ने-न-व-उ-उ-मः-। अ-उ-उ-व-वि-म-प-वा-न-। उ-र-म-प्र-वा-णे-। उ-न-का-व-र-क-म-उ-उ-उ-न-ने-४-२)



















(संज्ञाधनांशुमिः) १७

(विशिष्टबुद्धौविशेषनज्ञानं प्रागण्येति ३० उदर्थं विशेषनस्यप्रसिद्धिर्नैवैवः) २

एतच्चमन्त्रं प्रधानमर्थेति । तथा प्रदक्षिणं नैविक्यात् गोपनायानुमानितम् । अन्वेषपरिमितं । गोपनायतिरामक्यपि नृणां च प्रदापाये । मन्त्रकार्पकपदप्रयोगोऽप्यप्रमाणकः । उच्यते गोप  
मन्त्रयोर्नामविशेषणत्वात् विशेषणविशेष्यक्रमस्य नागृहीत विशेषणव्याप्यगच्छत्वात् ।  
इति ३९ क्रमस्य पाठक्रमसिद्धत्वात् यथा गोति ४ । गोत्रं मूर्त्तं मर्कटगोपस्य  
गतर्पणकर्मणि । पित्रुवस्तु कानेऽप्युक्तं ह्युत्तमिज्जा । शर्करुर्ध्यादिके कार्यं  
प्रोक्तं नामावचनस्य पाठे । अथ दानेऽत्र मर्कटोऽपि दानेऽथास्त्रये । गो  
प्रस्य अर्थपाठं विनिःस्क्रियेत् । पित्रुदानेऽथ निश्चिते । मन्त्रेण पाणिनादक्षिणं

पानिभूपममादाय एकैकं विद्विरामक्यामावेतुं ३ । शिक्तिर्गोपमन्त्रं नामति ४ । एदेवंप्रसिद्धः  
गोपमन्त्रयोः क्रमनियमः इति ३ । तिष्ठेत्तत्र गोपमन्त्रोत्तमस्य गोतिनादिवचनमि  
त्यर्थकर्मणि । गोपस्य तर्पणं योऽत्र ४ कर्त्तव्यं नमुहति । मर्कटवपि ३ योऽत्रपि  
शर्करुर्ध्यादिके कार्यं । शर्करुर्ध्यादिके कार्यं । शर्करुर्ध्यादिके कार्यं । शर्करुर्ध्यादिके कार्यं ।  
एवमन्त्रनामानियथावेत् । गोपमन्त्रं नामानि पित्रुणामनुकीर्त्तयन् । एकैकं मन्त्रं वि  
द्विरामक्यामावेतुं ३ । शिक्तिर्गोपमन्त्रं नामति ४ । एदेवंप्रसिद्धः

(शर्करुर्ध्यादिके कार्यं) १७

पश्चिमांशुः २























































(निहन्तृशक्तिश्चैव निहन्तृशक्तिः दिविद्येच्छुद्धौ रूपादिनापि हृणां देहस्य त्रिणादि उक्तां निहन्तृशक्तिं प्राप्नुवन्ति इति सर्वसाधारणतया सर्वानेव निहन्तृशक्तिं लभन्ति ०)

तामहादिपदोऽथकार्यः । नन्वेवमस्मिन्नुक्तानां दैवपुत्रप्रसङ्गः नन्वेधासिपिहपदप्रयोगः जनकस्योपाधिनापिह नोकप्रोक्त्या च दृश्यते । यथाविश्वप्रवाणम् । अत्रापिह नमापनेमपिप्री  
 करणादिति । यथाहारीतः । ३३ः प्रहृतिरेवेतः पिहसोमोत्रमापद्युयात् । उदयमातामहा  
 मवेतार्थमेव । शुद्धं पितृवशात्तदोऽजनकस्योपाधिनेव पिहपदप्रवृत्तिः ४ पिह  
 तामिनादिप्रधावाचनमन्त्रे मातामहादिपदोऽतिवाच्यः मातामहेनः श्रद्धोऽतिमि  
 हृष्टमिनादोमातामहादिपदोऽतिवाच्यः एतन्मातिनापमाथनेन मन्त्रे वातावात् मन्त्र  
 गां मन्त्रवर्ति उक्तिवरात् प्रवाणवचनेन शुद्धमोत्रं मर्गवाक्यं निषेधापाठे ४ उमादपोरुः शेषग्रन्थे विनेष्यवमन्त्रं शब्दो मुख्यात् न्युगोणः शेषाणां मन्त्रवर्ति उक्तिमेषाणां पिहकृमाथना

नामपि मपिप्रीकरणेन पिह नोकप्रोक्त्या च नत् पिह नोकप्रोक्त्या पाधिनापिह पदस्य म  
 नोकप्रोक्त्या पाधिना प्रवृत्तौ प्रवृत्तं पितृमहात्त नर्थकं स्यात् । नचपिह न ४ श्रद्धोऽति  
 तादि कालाद्यनगोतिनादि उक्तिवर्ति धानां नचश्रुत् सपदमोत्रं ४ मन्त्रवर्ति नचपिह न ४ श्रद्धोऽति  
 वेत्त शेषाणां मन्त्रवर्ति उक्तिवरात् मर्गवाक्यं मपि वरुन प्रमदौ । अयमेव विधिः श्रद्धोऽति  
 गां मन्त्रवर्ति उक्तिवरात् प्रवाणवचनेन शुद्धमोत्रं मर्गवाक्यं निषेधापाठे ४ उमादपोरुः शेषग्रन्थे विनेष्यवमन्त्रं शब्दो मुख्यात् न्युगोणः शेषाणां मन्त्रवर्ति उक्तिमेषाणां पिहकृमाथना

० (आलोकाद्येति सुमन्त्रादि वि० लेयाधिकं मन्त्रे वैदिकं मन्त्रं मन्त्रिणोऽप्येव ० । शुद्धं विनेष्यः मन्त्रिणोऽप्येव ० मन्त्रं न च वावहाव विनेष्येणः वस्तुतः ० सुमन्त्रोक्तये  
 ( लौकानिकानो ) ०

( निहन्तृशक्तिश्चैव निहन्तृशक्तिः दिविद्येच्छुद्धौ रूपादिनापि हृणां देहस्य त्रिणादि उक्तां निहन्तृशक्तिं प्राप्नुवन्ति इति सर्वसाधारणतया सर्वानेव निहन्तृशक्तिं लभन्ति ० )  
 ( निकानवति मन्त्रं पदं मन्त्रमेव मन्त्रव )  
 ( वेदमन्त्रं वर्जं शुद्धं न च वेदविने )  
 ( मन्त्रं लौकिकं मन्त्रं कावर्तकं यामात्रं )  
 ( वं मन्त्रं मन्त्रं मन्त्रं मन्त्रं मन्त्रं )  
 ( देवि यथा मन्त्रं मन्त्रं मन्त्रं )



























(क्रीडा जीवति यथा क्रीडा क्रीडा क्रीडा इति ॥ १ ॥) (क्रीडा निगमनात् उक्तमो गच्छात् इति ॥ २ ॥)

(० मूर्त्तयश्च कर्त्तव्यं कर्त्तव्यमात्रेण बत उक्तमो गच्छात् इति ॥ १ ॥)

(३३३ क्रीडा निगमनात् इति ॥ १ ॥)

गादि विनेष्यति यादवन्तः । प्रपञ्च परस्मै नि यो गौ पादितः मृतः । उद्यो वपु मारु कथी पिप्रदा त्वा च धर्मतः । मरीचिः । मत्ता दन्य गो वा द्वा यो उ वे द्वि ध वामतः । पिप्रुं श्राप विधान र्थे क्रीडा  
पो प्राक प्रादा पथे । वीजिने उ उतः पन्थां क्रीडा जीवति च क्रीडा । वीजिने दधु वा दौ उ  
वीजिने नो पतिष्ठते । यदि क्रीडा प्रथमं मृतः । एदा क्रीडा विने दद्यात् । प्रथमं यदि वीजि तदा  
दद्यात् । पन्थां क्रीडा विने क्रीडा विने इतो दाने दप्रमपिन दप्रं मगत् । अन्वि योग ज्ञात क  
मेवते मृता ४ । दधु श्रे वीजिने पिप्रुं माता च मृकतो कृता । मृशु क्रीडा पन्था या क्रीडा  
दे उ उ क्रीडाः मृशु इति वा इति क्रीडा वा वे क्रीडा विने व पिप्रुदा ४ ॥ ० ॥ अथ पृथिका पुत्र श्राद्धम् ॥ ० ॥ अथ पृथिका पुत्र मरुप मा मरुः । अथ पृथिका पुत्र विविना मृता मृक वि उ पृथिका म । यदपन्था वि

मृते पन्थां प्रादीयते । उ उ यो दि मृते मतां वीजिना दौ उ दददं । क्रीडा विने न दप्रं मृता  
वीजिने न नान्य उ यो प र ता व पि द्वि पि द्वि क म पार्क ७ द मितं यथु उ मृते उ द वीजि ने  
वन्था मारु द ४ । जा ता ये न नि मृता या मे के न व उ उ इति मृता । अथ कथं उ उ मृते मरु वीजिना  
पुदा वा उ वे वते । अथ कथं उ उ क्रीडा विने पामि न र्थः । व कारेण वि पि द्वि क रं निरु मृता । उ  
अथ पृथिका पुत्र मरुप मा मरुः । अथ पृथिका पुत्र विविना मृता मृक वि उ पृथिका म । यदपन्था वि

(अनिगमनात् उक्तमो गच्छात् इति ॥ १ ॥)

श्री ४  
१३



(अमार्थमपनमितेवमुक्त्वा गितोऽसृजेऽवशयमद्यादिः) २

(आरुविडिशमः) ४

(आगर्भमितिप्रथमः प्रसर्तमामेतिशुभ्रमिनः) २

दमात्तमममया स्वधाकरम् । वसिष्ठः ४ । अत्राहकारं प्रदा म्यामिउच्यं कन्यामनर्कताम् । अस्यां योज्यं यते पुत्रः समेपुत्रोऽवेदिति । गोत्रमः । पितोः मृजेण पुत्रिकामनपनोऽग्निं प्रजापति चेत्तु  
 इमार्थमपनमिति । अत्रिधमि मात्राः पुत्रिके लोकेषां अत्राहपुराणे । अपुत्रेण चयाकन्या  
 प्रावरायथा । मृतेपिगिर्विवादप्रामविदेयाऽपुत्रिका । एतेन चोत्तमिधापुत्रिकादमिजा । वा  
 ७९ पित्रिनुप्रवावाकवेदया । मृथानिथिजे । पुत्रिकापुत्रवादिति । प्राचेतमः उम्याऽपु  
 नुत्रहे । मातामहं पितामहनामिति वर्गद्वयोपनक्षपम् । पुत्रदोहिवायोरोर मपुत्रपुत्रि  
 ७५ ४ । एतच्छात्रयापिप्रदाहं वसुत्रयनियमादिति । मातामहं प्राक्कपोपवेशनप्रकरणेऽतिहिति म । जनकप्रकथं ग्रहादपीनाहं नुः । दोहिवाहं चिनं प्रकथं मपुत्रम्य पित्रुहरे ११ मयव

मनसापुत्रवं कृता । राजाग्निवाकवेनचममक्रं वाथम्यति ३ । अगर्भं यथवाश्रुं सुप्रदा  
 कः कृतां मुक्तिमिह कृतां मातुः ३ अत्रु सुप्रदाहं मातापिपोरुपवतोऽत्र म्यायदपनं तदे  
 ७९ पुत्रिकाहं मातामहं पितामहनां पित्रुदः । पुत्रदोहिवायोरोर केनविशोयोहं म्य  
 कापुत्रयोर्वनु ग्रहेऽपार्कण पित्रुद्वारानरकोऽारुपविशेषात्तवः पुत्रवादिनेतम्यहे  
 म । जनकप्रकथं ग्रहादपीनाहं नुः । दोहिवाहं चिनं प्रकथं मपुत्रम्य पित्रुहरे ११ मयव

(मातामहवर्गनिवृत्तवर्गानुप्रदाहं मिनः) ३

(उत्तमिप्रदाहं मितिप्रथमः प्रसर्तमामेतिशुभ्रमिनः) ३







नि) (अथोठानुपधानोपधः) ७

७१

दृक्मसोचं म्यामसवेतांकोविधिः । पुर्यादिपदं वेदानिकग्रहणं श्रौतिसुपरं । वेदानिकः श्रोतोहोमः । एकदशोहनिर्गतिः श्रौतोत्तरोपनक्षत्रम् । श्रुत्याश्रोतव्यपगतमेभुस्रातः एतादिविभुव  
चनंश्रुतियादिः श्रुतकान्तेप्रोत्तोजयेदपुजोद्विजानितिमत्प्रप्राणवठनान्यामेकवाक्यम् ।  
शास्त्रविधायकानि श्रौतोत्तरोपराथेव प्रमीतान्नीतिमृत्तुतिथावथपरान्यपिश्रास्त्रानिकर्षयानि ।  
गीतिदर्शयति । प्रोत्तमस्कारकानिषोडशश्रास्त्रानिगणयति द्वादशप्रतिमामानीति ननुमामि ७  
कोद्विपुशास्त्रमतिथायान् विभुः । एवं मृताहप्रतिमाम्पर्याप्त । पुर्याकेठे । मामेनानिमि  
मेकाहेनउध्यामाहनेनमृताहपूरुर्कदिनेषामामिकानुपपत्तेः । अनेउ एवमृताहप्रतिमाम्पर्या दिति विभु वचनेमृताहनिपुर्कव्यं प्रतिमाम्कुरुवमरं एतिथावकवचनेठेकदिनाधि

(विश्वेश्वरवाक्येकमावनामामिआनेनश्रुतनद्विदिनउधमनामिकउनेधः) ७

(निमित्तनधर्षवर्तिहाननउवतिमिजाकन) ७

(मृताहकुरुवज्याप्रमानमाहमृताहवेति विंशतिनाशुवमृताहप्रामुविद्विताः) ४

श्रुतः श्रुतियादीनामप्यलोत्तरोपवशात्कुरुवनेकादशाहं वं वक्रमाणाव्येकादशाहं  
गानिधुवाणि निलानि । प्रमीतान्नीतिमर्कदेलेनेन प्रोत्तमस्कारकानिश्रास्त्रानिमृकानएवकार्य  
वंगाम्यं नठमामिकश्रास्त्रं तथा मृतीतेमामि एकश्रिंशादिनेमृताहमिथमापगतं श्रुतएव  
श्रुताहनिरे तिथोश्रिथउ एतिमामपदकुरुं पतिः । एवंयेपश्रिकमाग्यं मरिकादीनां नधव  
दिति विभु वचनेमृताहनिपुर्कव्यं प्रतिमाम्कुरुवमरं एतिथावकवचनेठेकदिनाधि

द्वितीयमामामिति मृताहकुरुवज्याप्रमानमाहमृताहवेति विंशतिनाशुवमृताहप्रामुविद्विताः । निमित्तनधर्षवर्तिहाननउवतिमिजाकन) ७

(विंशतिनाशुवमृताहप्रामुविद्विताः) ४

इत्याहकुरुवज्याप्रमानमाहमृताहवेति विंशतिनाशुवमृताहप्रामुविद्विताः ।  
(विंशतिनाशुवमृताहकुरुवज्याप्रमानमाह)  
एवमतिथका । हेनउधमामि इतिप्रमामिनां  
येन उधमामि इतिप्रमामिनां । निमित्तनधर्षवर्तिहाननउवतिमिजाकन) ७  
मृताहकुरुवज्याप्रमानमाहमृताहवेति विंशतिनाशुवमृताहप्रामुविद्विताः ।  
मृताहकुरुवज्याप्रमानमाहमृताहवेति विंशतिनाशुवमृताहप्रामुविद्विताः ।  
मृताहकुरुवज्याप्रमानमाहमृताहवेति विंशतिनाशुवमृताहप्रामुविद्विताः ।







(मदनविधिमानाद्यदिशेहृषोपमात्रात्तथासूत्रविधौर्धः) ० (उच्चां नकनहानामिर्धः) २

(पुनर्वादिषु मपि पुनानुबं पुनश्च क्रियमानं प्रथममासं नविकं अह्निकः श्रुतं कदाचि वचनादिषुः प्रथमाद्ये १० प्राहादावाः) ० (द्विकनोत्तु) ४

(ब्रह्मणवानेत्) २

म ४

न्यादेकाहं ४ पुनर्वसि के । तथाच पठन्ति वेपथिकं विपं क्रुतुं वृषे मत्तदनत्रुम । शास्त्रा प्रवाणे । नृणां च नक्रुदेशानां शार्ङ्गः योऽप्यसंशया । अथैपथं मोचैव नवमेकादशे तथा । ३ गोहा  
दतिर्मासे ४ शास्त्राद्वादशसंशया । कर्तव्याः श्रुति विज्ञेयाः ३ प्रांशुवर्पायं । शास्त्रा  
न्याद्वादशां वाशां कर्मप्रचक्षते । वाशब्दः समुच्चयार्थ ४ । एकदशे शास्त्रमतिथा य  
कनेनोत्तं विकनपार्थो ह्यं वाशब्दः प्रत्येव शास्त्रमेकं दिनद्वयं प्रति पठन्ति ३ प्रलुज  
सर्जनं मपि प्री करणं । नवमेमासि च मपि पुनमशां विद्वयम् । यमः । अथैपथं चैव  
द्विजन्मनः । प्रयुं गानु शोउ जेदि प्रां शुन्रवशां प्रुथते । पथंमेनवमेशां स्थे तोपकारार्थं मनावथकं नवशां मत्तुं ३ अह्निके प्रायश्चित्तं विशेष विधानार्थम् । अहि तांशे रक्षि म

अतिपुं निद्रं ज्ञानमम् ॥ अतश्च घेडनशास्त्रं शास्त्रिभेदकवद्वि ३ म् । बोधायनः । एकद  
द्वितीये ह्नि पुनश्च ददेकोद्वि ३ समाचवेदिति वक्तव्यमासं मत्तुं प्राणवचनत् । अतोयं वि  
म् । पेठीवामिः । मृत्तमामिमामिशास्त्रं अर्थात् मत्तुं मरात्ते विमर्दनं नवमास्य मितेकोवि  
नवमेकादशे तथा । यददीयते जेकोत्तुं नवशां मत्तुं ३ । यत्तुं मत्तुं यनादवागान्ति ३ तां  
नवमेकादशे तथा । यददीयते जेकोत्तुं नवशां मत्तुं ३ । यत्तुं मत्तुं यनादवागान्ति ३ तां

(असंक्रियुत्तुं वननिशयः) २

(शोपितुं दे श्रुतोपकारार्थमिर्धः) ०

(एकदशाहं मत्तुं वादशां पुनः ३ विवक्ति उविकल्पार्थिर्धः) ०











॥ ० ॥

( नावाहनमिनावाहननिषेधः श्राद्धार्थावाहनविषयः श्राद्धमेवापत्तिः उवाच ननु पित्रार्थावाहनमपि कृत्वा ) ७

( विनम्रित्वादिभिर्नावाहनमिनादिना निषेधावगतोऽयं भावः अत्रानुष्ठाने । अत्रानुष्ठाने कल्पना अननुष्ठाने तदभावेऽपि प्राप्तिविधि विनम्रित्वादिनापि कृत्वा अनुष्ठानेऽपि कृत्वा )  
साविधिः वाधकः इति नमः ४ )

चाबोहवाचकव । अदानीमेकोद्विभक्ति कर्तव्यतामाहनात्तपसा एकोद्विभक्त्युत्पत्त्यात्तरेमिति कस्युत्ते । तदर्थं देवैः कर्तव्यमनुमानेऽप्येवैः सिद्धान् । अदेवैः कर्तव्यमिति अत्राप्युदे  
वशान्निषेधानुपपत्तेः पार्श्वेति कर्तव्यतातिदेशात् कस्युत्ते । दीक्षायादि प्रायाजा  
कोर्त्तव्यं कं पाविमिति कः पित्रोर्नवाहनं नाशो करणं नावविषे देवाः सदित्रमिति इ  
तिरताः स्यात्तपसा । ननु कं पाविमि ननु पाविमि विधिः । अतिदेशात् प्राप्तुं प्रपु  
विदमिति चेत् नयं अत्र द्विषमपेक्षानुतः प्राप्तिपथादपि स्यात्तपसा विधिः इति उदर्थमा  
नयातिदेशात् पाविमि कथा प्राप्ते कं रमिति विधिः एककरणमाद्येः कोद्विभक्तापूर्वकं कर्तव्यं कस्येव पाविमिति देशेनानुत्त । अत्रैवा श्रमं विरुद्धं विकरणेना

श्राद्धनिषेधानुपपत्त्यादर्थपौर्त्तव्यमाधर्मातिदेशवत् । कालायनः । अथैकोद्विभक्त्यु  
त्पत्त्याः सुसुदितमिति अनुष्ठानेऽपि तद्विधेः तामिनः कस्युत्ते २ तिरतामिति विमर्शः  
प्रापकनकमविधि वम्यायोगात् अतिदेशतः प्राप्ते विनम्रित्वात् एवोपदेशमवि  
श्राधिकरणेऽपि उवाच अत्राप्युत्पत्त्यापको विधिरित्युत्तानयम्याविवक्ति उत कानवत् ।

( पुनरनुष्ठानेऽपि प्राप्तेः निमित्तः उवाच अत्रैवैः कस्येव पाविमिति विधिः एककरणमाद्येः कोद्विभक्तापूर्वकं कर्तव्यं कस्येव पाविमिति देशेनानुत्त । अत्रैवा श्रमं विरुद्धं विकरणेना )  
( विधयश्चात्रैव ) २ ( ननु अत्राप्युत्पत्त्यापको विधिरित्युत्तानयम्याविवक्ति उत कानवत् )

( अत्रैवैः कस्येव पाविमिति विधिः एककरणमाद्येः कोद्विभक्तापूर्वकं कर्तव्यं कस्येव पाविमिति देशेनानुत्त । अत्रैवा श्रमं विरुद्धं विकरणेना )  
( विकृतिः कः कस्येव पाविमिति विधिः एककरणमाद्येः कोद्विभक्तापूर्वकं कर्तव्यं कस्येव पाविमिति देशेनानुत्त । अत्रैवा श्रमं विरुद्धं विकरणेना )

मत्रैवैः कस्येव पाविमिति विधिः एककरणमाद्येः कोद्विभक्तापूर्वकं कर्तव्यं कस्येव पाविमिति देशेनानुत्त । अत्रैवा श्रमं विरुद्धं विकरणेना  
उत्पत्त्यापको विधिरित्युत्तानयम्याविवक्ति उत कानवत्  
ननु अत्राप्युत्पत्त्यापको विधिरित्युत्तानयम्याविवक्ति उत कानवत्







(पार्ष्णिने) २ द्वि० (यत्रावेयर्थमादिशेषः) ४ (वचनालोमधुनकमानेन०) १

२ (उथाठ मयनप्रामानिकयवराव विद्याधःसादिदितावः) (गांतिनवठवं श्यामपुं कबनणदि० उदेवकेदुनमार्जनम कुमृतिः नार्मानुपविशमाइयनाः सांकेतिकविमत्रमाउथाष्टः क० ३३ उदुनमकुमार्जनमशानां प्रविष्टिविनाशकाथः)

(उत्तमं ३ वद्विउत्तमादिदि तावनेनामादं गविताडित्तमः नाखिनधर्माडित्तमः कादि के इवडित्तमणवमवववः) २

दादयः परिविप्रवचनानुचुके होमप्रकरण पठितमिदं गार्क्षणेउपायेप्रुपाविशुद्धि के षे तावशाथमेवयथाते ३ तिठेन । आकां क्रयापार्क्षणे पिहोमादि पाविशुद्धिदेशात् ३ ३ वथा  
कुंशाके तिक पाविशुद्धिमाथानुष्ठाने मर्जेन मक्रजेदनमक्रादीनामनुष्ठानं नमपात्र  
तेकर मेकोषे विधीयते ॥ केचिदुमधुपर्कादोपाविशुद्धिमाथे शक्रप्रयोगा ९ जनमम  
३ तिपाविशुद्धिमेवार्थमाह सुतः कथं पाविशुद्धिमाथे प्राप्तिः एव सुष्टा दीर्घां गक्रपुष्टपं  
प्रथा । जनं क्रीरं दधिदुतं तिनतुनवर्षपान । दशाशापिठमर्षाणि दवाठामेप्रुतः  
वपुर्मे ३ प्रादिः प्रकीर्षितः । उमादयतिठाराजनमेवार्थमाह इव महितमर्षाथः । उदुदकं विधानानु मावन्नवं पार्ष्णिने पाविशुद्धिमाथे मपविशुद्धिदेशात् प्रा

उमादतिदेशपरमपरागतं दनरुपपाविशुद्धिमाथे ३ ति नम्यापि प्राप्तिवा ९ उदावेनदनग  
मगक्रादिपुष्टवार्थमाथः । उथाकालायनः । मपविशुद्धिमाथे विद्यायामाविशुद्धिमाथे ३  
विनाशुद्धिमाथे प्रायोगा ९ । यथाशुद्धिमाथे प्रायोगे । एषते ३ ह्युतिप्रोक्ताते आदद्यादमा  
परम ॥ उविशुद्धिमाथे । मपः क्रीरं दशाशापिठमर्षाणि दवाठामेप्रुतः । तिनानवर्षपाने  
वपुर्मे ३ प्रादिः प्रकीर्षितः । उमादयतिठाराजनमेवार्थमाह इव महितमर्षाथः । उदुदकं विधानानु मावन्नवं पार्ष्णिने पाविशुद्धिमाथे मपविशुद्धिदेशात् प्रा

आकां क्रयापार्क्षणे पिहोमादि पाविशुद्धिदेशात् ३ ३ वथा  
कुंशाके तिक पाविशुद्धिमाथानुष्ठाने मर्जेन मक्रजेदनमक्रादीनामनुष्ठानं नमपात्र  
तेकर मेकोषे विधीयते ॥ केचिदुमधुपर्कादोपाविशुद्धिमाथे शक्रप्रयोगा ९ जनमम  
३ तिपाविशुद्धिमेवार्थमाह सुतः कथं पाविशुद्धिमाथे प्राप्तिः एव सुष्टा दीर्घां गक्रपुष्टपं  
प्रथा । जनं क्रीरं दधिदुतं तिनतुनवर्षपान । दशाशापिठमर्षाणि दवाठामेप्रुतः  
वपुर्मे ३ प्रादिः प्रकीर्षितः । उमादयतिठाराजनमेवार्थमाह इव महितमर्षाथः । उदुदकं विधानानु मावन्नवं पार्ष्णिने पाविशुद्धिमाथे मपविशुद्धिदेशात् प्रा

१४  
कैवर्णकाथुत्तम  
विद्विक्तानुवाकं कुमृता  
वेयमृत्तियानविशुद्धि  
मपुनं नमृते विवका  
दिष्टे माध्यामिदि  
उत्तः ०

(शांतामृताः क्री वाक्ये कसर्प मिनथः शतमानवाङ्गुणतः) २

(विकृतावाकादिष्टे २ तिलमं प्राशुतावनुवाकः)



(अर्थात्परिभाषाप्रथमकृतैः)

(उत्तरभाषागतविषयं नामगतां प्रकृतौपार्कानेष्टिप्रश्नानुवचविकिचनविधानात्)

(समुद्दिउपाठगविर्नार्त्तात्प्रथमिदितावः) (उत्तरभाषितमवस्तिउत्तर) २

प्रत्युमाविद्वाद्नुवदम्य । अन्तथाविश्रामदेवम्यादर्थपिप्रु विवर्कितमिति अनेनार्थवाधे पवित्रवाधेनम्यात् मपविश्रामित्यस्युपविश्रामित्येवार्थम्यात् सर्गः अतिरुता ४ म्यात्परिभाषा  
 क्रयु रिति शेषः । शेषेणश्राद्धाधिकारेणश्राद्धपुराणे । उवदिः अदितं कश्चिदिति नामत्रयेद्विजान ।  
 । म० म्यापुराणे । अदितं विकिरेण्यथा विमर्गेठान्तिरुम्यताम् । विकिरेविकरणमतीर्णार्थः । अर्थ  
 उप्रववर्जितम् । एकैदिप्रु म्यापिउत्तरं अन्तथाविश्रामदेवम्यात् । पितृश्राद्धं ननुपुत्रोपि पितृश्राद्धेण  
 धवठनमादरणीयम् । अथोक्तमिति वाक्ये विमर्गे दिति आश्रयनायनोक्तेः । नातिरुम्यतामिति व  
 । अतिरुम्यता मिति विमर्गे ४ ति कानायविरोधात् । अथैकोदिप्रुविषयमिदं परिशिष्टवचनम् । कानायनादिवचन

उत्तरः समुद्दिउत्तरं विधाः प्रेतायाश्चयमस्ति । अदितमिति उपाठप्रथमप्रुम्यानेकार्यमेकोदिप्रु  
 नाथनगृहपरिनिष्ठम् । अथश्राद्धेणुसर्केणुनमुधानातिरुम्यताम् । अन्तथाविश्रामदेवम्यात्  
 यत्ते । ननुधेति श्रुवावाचनं ननुध्यादित्यर्थः । अथविमर्गादिवाक्ये श्रुवापादनिषेधे ४ तिहनाथ  
 दृष्टवर्णोयं बहुतानाम्प्रथमप्रुनेन निषेधापपत्तेः । अथापार्कानेहारीतः । अतिरुम्यतामिनोके  
 मितरेकोदिप्रु विषयमिति कनपत्रः । उदमस्तम् ॥ अतिरुम्यतामिति वि

(उत्तरभाषागतमिति वाक्येयनागो ननुमुधाणपि (उत्तर) २ (आश्रयनायनोक्तेः विधिमात्रश्राद्धविषयशाश्रयनायनोक्तमनुधावाचननिषेधमात्रं नविशिष्टे कृता उपाठप्रथमसर्केणुनानेनविकृत्यादिति उपाठः) २  
 निषेधादिपि उपाठः) २

४२



(नवलातिनायेउवेद्यामवविधिनियेधयाअरुशवसूउवउरेनानंकीयाकिश्रेति मर्वनाप्रातिउयामति वसूठानांनिषेधमाप्राप्तुतेनउयंशेविधिं गानेया अ विधुतावेनेवनिषेधमामिरे विधुतुवागणुविडितावः) १  
 (आदिपनां शसुउउवादीनामोकोदिष्ट विधिवठउरुनीशाहूपविग्रः) २

(नठउंननक्रमाष्टमानातावइतिवाहंअनुशयानातावेअनुयानगतः) २

मर्जनमिनिधायएतं प्रेतश्राद्धमितिगोतिनेनाडिधानां । किंअवसूठानामेवपावर्षण इतिवम्यजामिननेन विमर्जनम्यप्राप्तुवां । मर्कशाथि विषयनिषेधारूपपणु ४ । अतः शाथिउद अयस्किंशो  
 यंश्रेतश्राद्धेधिनडिधानां कथं मासु मरिकादोनिषेधःश्रुतिदेशादितिप्रम ४ । एवम  
 मर्कशिननिषेधपरमिति कथिं उरु एवमनुशब्द वत् मासु मरिके पितृपदनिषेधापणु ४ ।  
 निषेधापणुः । वसुतसुएतं श्रेतश्राद्धमिति वचनां प्रेतपद वनेनदेवतावां पितृपद  
 तानमासु मरिके तं प्रमर्कः श्रुत एवश्रेत पित्रोप्यमविषय ४ । विष्णुः । श्रुलोचतपगामे  
 क्रमान्यवश्रानकीरादिदि ४ पृजितानुजोडये १ एकवमश्रानुहेतेकोदिष्टुं उजिंमरिधावेकमेवतन्म गोशानां पित्रुं निषेपे १ उजव मश्राक्रोष्टुदक्रियाति पृजितेष्टुप्रेत नाम गोशानां द

धावाचननिषेधोइति । अनुशकोयेचावेति मत्रोपनक्रणार्थः । पितृशब्दं ननुश्रुतेति मत्र  
 श्रेतश्राद्धे पितृपदवम्यप्रयोगानकार्य एतिहनाहृधा ४ । नश्रुतिदेशां मासु मरिके पितृ  
 श्रानेप्रेतपद विधानां उं मर्गवाकेमले ४ पितृपदनिवृत्तिरिति न्यायमूनमिदं वचनं । प्र  
 म्नातः म्नाक्रानि उपाणि पादः श्राठास्तु वं विधा न श्राणा नयथा श्रुयद म्नायानग  
 म्नातः म्नाक्रानि उपाणि पादः श्राठास्तु वं विधा न श्राणा नयथा श्रुयद म्नायानग

(आयमनवादेवमसुपिहणंनिषेधमा उवागिप्रेउमदवाउ नेवदेवतावाइरुनायाविशेषादिडितावः) २

(प्रेतनामलात्रामिति ० नमसुक्रवाठकणि

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००



(सुबहुनविस्तारवाच्यम्)

(उक्तविधिः) ७

(दीक्षायागसाम्प्रतिक्रियाणां) ७

प्राक्कथोदकेषु च उरुचि न पृथ्वी स्तावदधः खातस्तावदकवावितमयायतांतिः कर्षुः दूर्यात् । कर्षुसमीपे च गिः यमुपाधाय परिवृत्तं एकं कस्मिन्नाहृत्ति यं उरुयात् । सोमोयपि च मते सधानमः सुग्रायेकं  
 कवाहनाय सधानम ४ यमायादि वसे सधानमः । स्नानेऽपि प्राग् पिपुनिर्बपने दूर्यात् ।  
 । प्रोक्तो च पगमऽति सकेषामेव बर्तानामेकाहाद्यो चोपि प्रोक्तो चोत्ते शास्त्रं दर्शयति । मू  
 लतान् दूर्यात् एकस्मिन्पितरि बहू बचनस्य समवेतार्थवात् प्रकृतार्थप्रकाशनात् । प्रयोजनस्य  
 वामेऽति मन्त्रस्य बहू बचनस्थाने नैक वचनोऽहः प्रकृतार्थे कथपि यादोऽथ यज्ज मन्त्रे माने र्थक  
 क वचनान्तु पाशा मन्त्रो बहू बचनान्तु मन्त्रः ॥ ७ एक वचनान्तु मन्त्र प्रकृतार्थवत् । द्विपासिकायां विष्णवे द्विचनोऽहः बहू बचनान्तु मन्त्र प्रकृतार्थवत् । विष्णवे द्विचनोऽहः किन्तु बचनान्तु मन्त्र प्रयोजनस्य

(प्रकृतोपासनेऽपि उक्तवचनान्तुः) ७

(उक्तवचनान्तु मन्त्रे प्रयोजनस्य वा दूर्यात् र्थकत्वे उक्तवचनान्तुः) ७

(एकवचनस्य वा द्विचनस्य र्थकत्वे उक्तवचनान्तुः) ७

(मन्त्रप्रयोजनस्य वा दूर्यात् र्थकत्वे उक्तवचनान्तुः) ७

वस्तुवचनान्तुः प्राग्पिः पानानिधयुक्तम्  
 (७२३)

(७२३)  
 मन्त्रमन्त्रेणियतः मन्त्रवचनम्



बृहस्पतिः ॥ एकैकदिश्विधानेन यदेकमथदि यते । आवाहनात्सो क वृषवर्हितं देववर्हितं । वज्रान्कारवर्णं पित्राहनायुधुम् । गन्धमानैः समनत्तश्चाकृतोत्तदपयेत् - । षोडशकानेकविधं कारयेत्सुपुत्रा  
 निष्ठ । यथाशक्त्या प्रादद्यात्ततोत्रेमादि कस्तथा ॥ श्रोत्रियाः षोडशी यथैतन्नवमप्रथयादेश । षोडशो  
 ३४ । इत्थमश्रोत्रियं श्राद्धं ह्येतो यत्सुदक्षिणः । इत्थमप्यं कानिनीं वाहनं पुष्पमथापिवा । प्र  
 नेन त्रैलोक्यदानमुक्त्वा प्रादद्यात्तदक्षिणामितनेन दक्षिणां त्रैलोक्यं त्रिभिर्भुजा । कानिनीं पणमप्युत्तरीयोत्त  
 त्रिदक्षिणं ॥ एकैकदिश्विधानेन यदेकमथदि यते । आवाहनात्सो क वृषवर्हितं देववर्हितं । वज्रान्कारवर्णं पित्राहनायुधुम् । गन्धमानैः समनत्तश्चाकृतोत्तदपयेत् - । षोडशकानेकविधं कारयेत्सुपुत्रा  
 ४ । मन्त्रजन्यादृष्टमिदं सुसामान्यं प्राप्त्वनमस्कारात् - । यथाशुद्धाधिकारिणोऽयमः ॥ अनुमतेः मन्त्रमस्कारो मन्त्रः । अनुष्ठेयार्थप्रकाशनस्तु श्राद्धपठितं मन्त्रादिनां विश्वामलेन गृह्यते सन्नयत्तु प्रत्यर्थः ।

या १ ३  
 वान्धवनि । मन्त्रात्तथात्तथापरे । प्रादद्यात्तदक्षिणात्तदेषां सार्वेषामनुकूल  
 दद्यात्तदक्षिणां यत्तथा समनत्तदपयेत् - । गोहृत्तमादिक मितिदक्षिणा । श्रोत्रियाः षोडशी यथैतन्नवमप्रथयादेश । षोडशो  
 मः । फनं पुष्पमथापीलनेन यद्यथा नति करी दक्षिणां तथापि तदशजावदृष्टार्थापि दक्षिणाप्रादेये  
 ३४ । अनुमन्त्रमप्युत्तरीयोत्तरीयो विश्वामलेन गृह्यते । अनुमतेः श्राद्धविधिः शुद्धाणां त्रैलोक्यः किन्तु मन्त्रवर्हित  
 ४ । मन्त्रजन्यादृष्टमिदं सुसामान्यं प्राप्त्वनमस्कारात् - । यथाशुद्धाधिकारिणोऽयमः ॥ अनुमतेः मन्त्रमस्कारो मन्त्रः । अनुष्ठेयार्थप्रकाशनस्तु श्राद्धपठितं मन्त्रादिनां विश्वामलेन गृह्यते सन्नयत्तु प्रत्यर्थः ।

४०

(श्राद्धपठनादिविधानादिः) ७











































प्राप्तिः । अथैतदशानां प्रेतद्विवृतिः । नमिति प्रागेव यमवचने दार्शितं । अपि पुनरपि हृदेह प्राप्तिः । नमिति प्रागेव विष्णुधर्मोत्तरे मार्कण्डेयः । कृते अपि प्रीकरणे नवः । मयं मवां परम ।  
प्रेतदेहं परिवर्तयन्त्यागदेहं प्रपद्यते । आगदेहः सिद्धदेहः ४ । तथा विष्णुपुराणम्  
वेप्रेतः । पिह सामान्यमाप्नुयात् । विन्दतेऽपि ह नोकथं ततः प्राप्ते प्रवर्तते । सुतः  
नमामिकापक्षं लक्षणं प्रीकरणादिति । मर्कवशे तत्रिया मपि प्रीकरणात्तेति प्र  
यजेतेति वत् । सुतः कृतमामिकमपि पुनाधिकारां वाचनिकमनुबोधं मापि  
प्रीकरणात्तां सुतोऽपि कृतं मापि प्रीकरणे सुसुदृष्टं प्राप्ते नप्रेतं शब्देन कार्यं किन्तु पिह शब्देनेत्तम् । तत्रैतदसंशयं निश्चयात्प्रेतशियात्प्रेतशियात्प्रेतशब्देन नमणा प्रमद्वेत्तं मयं मवा

। अथैतपि ह रमापने मपि प्रीकरणादिति । मपि प्रीकरणात्तद्वं शरीतः । ३३ः प्रवृत्ति  
नमतेदे नाधिकारत्वेदां प्रयोगत्वेदे कथं एवम कनपना । सुतः मपि पुनापकर्षे  
ति पादनां ह्यथो वापि माधिकारयोर्वाचनिक एवमः । दर्शपोऽस्तु ममाविक्रमा मोमेन  
पुनापकर्षे मामिकां पकर्षः । कनपतरोऽपि प्रेतशियात्प्रेतशब्देनेत्तं प्रिया मपि  
प्रेतशब्देनेत्तं प्रिया मपि प्रीकरणात्तद्वं शरीतः । ३३ः प्रवृत्ति



















मन्त्रं मन्त्रादुक्तं प्रकृतं मन्त्रं नरेपिवा । येनपित्रीकृतः प्रेतानते श्राद्धप्रथकं क्रिया । नपृथकपिण्डदानं ॥ प्रेतानामिह मर्कशाः येनने श्रुतिनियोजिताः । तथाय धनपि  
 ण्डीकृतं प्रेतं पृथकपिण्डे नियोजयेत् । विधिस्तु श्रुतं नतपिण्डश्राद्धोपजायते ॥  
 तामहमेव वदते । तथाय मन्त्रप्राणम् । येनमानेति दानामाद्यन्तु विदुर्देविधिः ॥  
 न । अग्निमात्रादिमन्त्रे प्राणानामुक्तं मुक्तमम् । मपित्रीकरणं दृष्टं तस्मै तस्मानदीयते । पि  
 ण्डी । यदा प्राण्यतिकानेन तदा मुक्ते तव कर्ना । मुक्तोऽपिनेप गानि नः प्राणोति मन्त्रमाहु  
 तामहमाग्निमात्रादिपदप्राणानरुन विमोचना । पिण्डदानमकार्यं नास्ति श्रुतं श्रुतं पिण्डं विधाविदुःश्रापितामहादिपिण्डे मन्त्रप्राण्ये ॥ वृद्धपितामहपिण्डोऽपि तस्मै श्रुतं वदं दृष्टं

५४















(घातनमनःसाधनात् गवः ३ मूकानकुरुतु नमस्वनेवाणकर्षाभद्रवाः) ७

अथ मरानुत्तरवर्गाति मयुः मरमाधे ह्यिमाम पाते एकं शास्त्रदिनं वर्जयेत् । तेन वा यो दश मुदिनेषु यायादशो शास्त्रानि कुर्यात्तर्कले मपि उी करणं च तेन मयुः मर माधे ह्यिमाम पाते यायादशो ममासेषु याया  
दशशास्त्रानि उवर्त्तति प्रापि ३० - । अतः मपि उी करणपकर्षे मयुः ममासिकापकर्षे उति मियम् । अपक  
प्रथममते । अनवम मी श्याति वागमादिमिहानुत्तरवर्गावि विनाश पवठगादि ३० या ९ परमेष्टिदेश  
तावा हा ह प्रथो वामपिण्डः मिथ्ये ववा । ममपिण्डक्रियां कुर्यात्तर्कले मयुः ३३ : ३० येव कामये  
मपिण्डनं कुर्यात्तर्कले मयुः ३३ : ३० येव कामये । कामयेना  
मवः विनेति विरोधः । अपकर्षनिमित्ते कामयेनाशु लर्थः १ तेनावशकः कर्माहूताकरणादि मपिण्डनमपकर्षकार्यम् । नेष्ट्रापुत्रादि निमित्तानुवेषे अपकर्षकृते व ममाधे ह्यिकर्षकृते व एवमप

र्षनिमित्तमाह्वयः । श्वान्नात् अनवममास २९ मासे वापुषः क्रयात् । अस्मिन्नेषु शरीर मयुः ३३ : ३०  
गमनादिभिर्निमित्ते रत्नोत्पत्तये दश दिना निषेधे शास्त्राण कर्षकानः । नद्युः शरीतः १-३  
कर्षकृत् शथमाहृते । अयुदयं विवाहादिवाशकः प्रथममयुः ३३ : ३० येव कामये ।  
वर्षकः कर्माहूताकरणादि । ३० येव मपिण्डना ननु रमेव कर्षकृत् । किन्तु प्रथममयुः  
३०

(१३नेति आवशकममयुः कानात् ३० कर्माहूताकरणादि मपिण्डनमपकर्षकार्यम् । नेष्ट्रापुत्रादि निमित्तानुवेषे अपकर्षकृते व ममाधे ह्यिकर्षकृते व एवमप

(निमित्तानुवेषे मालुः निषेधे मयुः ३३ : ३० येव कामये । कामयेनाशु लर्थः १ तेनावशकः कर्माहूताकरणादि मपिण्डनमपकर्षकार्यम् । नेष्ट्रापुत्रादि निमित्तानुवेषे अपकर्षकृते व ममाधे ह्यिकर्षकृते व एवमप

(मूकानकुरुतु श्रुतानिकामिनर्थः) ७

(यः कर्माहूताकरणादि मपिण्डनमपकर्षकार्यम् । नेष्ट्रापुत्रादि निमित्तानुवेषे अपकर्षकृते व ममाधे ह्यिकर्षकृते व एवमप

वेति श्वान्नात् अनवममास २९ मासे वापुषः क्रयात् । अस्मिन्नेषु शरीर मयुः ३३ : ३०  
कामयेनाशु लर्थः १ तेनावशकः कर्माहूताकरणादि मपिण्डनमपकर्षकार्यम् । नेष्ट्रापुत्रादि निमित्तानुवेषे अपकर्षकृते व ममाधे ह्यिकर्षकृते व एवमप























(नितामहोत्सवति निरुः मणिप्रणमात् नृत्तनिर्वादि)

(वाचस्पेकमिति)

मन्त्रान्-३

मृतेपितृविषम्याथविश्वेतेषुपितामहः। तेनदेवाश्रयः पित्राः प्रापितामहपूर्वकाः। तेनशरीरेषुः पित्रोनिर्वाण्युत्सुपूर्वव मातृयथमृतायास्तु विश्वेतेषुपितामहः। प्रापि  
तमहीपूर्वस्तुकार्यमुत्पाप्यथं विधिः। एकंश्वेत पापं वायेनानुत्तरं दक्षिणे  
नं चतुर्थं प्रागं दद्यादुत्तरं पितामहादि शस्त्रैर्येसमानाऽतिशान्तां प्रेत  
शुभं। शुभं मणिप्रणोदकं तेनेवविधिनेति एतेन श्वेतद्राक्षाणश्चेत् ३ मृत्तुदु  
वदुत्सुवप्रतपिप्रमामिशीर्षं वस्मति। इत्युत्तरं प्रोदोत्सुपरिमिष्टं कालायनः  
पौत्रप्रपौत्रकेः। पितरं चतुस्रं मूर्त्तुदिति कालायनो ह्युत्तः। पापिष्टु मपिश्वेन शुभं पापस्तुतापिवा। पितामहेन पितरं अर्था दिति विविक्तयः। पितुः मपिष्टुतां कदा

(३ मृत्तुदिति)

(मातृमणिप्रणमात् नृत्तनिर्वादि)

नचमृहीवेति मन्त्रः। येसमानाऽतिशान्तां प्रेतद्राक्षाणश्चेत् प्रेतपापश्चेत्  
पापश्चेत् प्रागं उदरं पितामहादिपापेषु मित्री कृतपितामहादिनाशिनोदकं द  
मेवाद्यं जनम्यं प्रागं पितामहाद्यं जनेषु मित्री कर्तव्यमिति प्रतीयते। अथ  
। पितुः मपिष्टुतां कदा अर्था नामानुमानिकम्। अमं मृत्तु जेन मंस्कारोत्सुपूर्वका  
। पितुः मपिष्टुतां कदा अर्था दिति विविक्तयः। पितुः मपिष्टुतां कदा

(यदादो नितामृत्तुः नितामहः प्रापितामहोत्सुव प्रतुत्तुववतिः पन्थां नृत्तु मणिप्रणमात् नृत्तनिर्वादि निरुः मणिप्रणमात्)

३७



(प्रेतस्य उवाच: पितामहप्रपितामहयोः सतावन्ति उरुं कस्य यमादाय मामानुमामिकं प्रतिमामकर्तव्यं कुर्यादित्यर्थः) १

(सुकानेति नामहादि मणिपुत्रे कृतं भवतः कृष्णेकादश्यां तिथिः मणिपुत्रो नां कर्षः कर्तव्योऽत्यर्थः) २

प्रेती इति योवापि पितामहयोर्मानुमामिकं प्रतिमामविद्विः पाकं च कर्तव्यं न उतयोः मणिपुत्रिकरणं प्रतीक्षाकार्यं । ननु मणिपुत्रे नामं स्मृतानां तानां महापुत्रः कथं स  
पिपुत्राथः संस्कारः उवाच उदर्थं उवाचः मणिपुत्रिकरणं मग कर्षनीयम् । पिपुत्रे  
ति पाठे प्य मक्री वी कृतावमिशी कृताव मणिपुत्रिकृता विति प्राप्ता एवार्थ ४ । उक्त  
मणिपुत्रमपीति । पापिपुत्रमकृत मणिपुत्रिकरणं पितरं शुद्धेन कृत मणिपुत्रिकर  
णं निश्चयः । सुतो वचनवनाददोषजं तित्तं पथं । मं कुर्यादिति निश्चयज्ञानप  
प्रेतं मणिपुत्रयोर्दिलर्थः इथाविषुधे मो उरु प्रथमकालम् ॥ ये विष्णुं विविधे र्धतेः पूजितो येन केशर ४ । प्रेतं वाचं न ते याति तथा ये मया वैश्वः । सुप्रेती इति मया

ववामपिपुत्रे नमुत्रं कर्षु कर्मिलं तां सुमं स्मृताविति सुमं कृतो नमं स्कार्या वि  
र्षापकर्षे न कार्याविल नेन वचने नोक्तं कथं मं स्मृतं नमं स्कारि जला  
नेन पितामहेन पापकृता वा शुद्धं मणिपुत्रिकरणे नापि शुद्धं मर्त्यादिति शास्त्रे  
पाठः सुने उमं पाठं क्वार्थं वक्तुं यत्किं शुद्धं मणिपुत्रिकर्षुत् । यथादिना सुप्राप्त  
प्रेतं वाचं न ते याति तथा ये मया वैश्वः । सुप्रेती इति मया

(प्रेतस्य उवाच: पितामहप्रपितामहयोः सतावन्ति उरुं कस्य यमादाय मामानुमामिकं प्रतिमामकर्तव्यं कुर्यादित्यर्थः) १  
(सुकानेति नामहादि मणिपुत्रे कृतं भवतः कृष्णेकादश्यां तिथिः मणिपुत्रो नां कर्षः कर्तव्योऽत्यर्थः) २

(प्रेतस्य उवाच: पितामहप्रपितामहयोः सतावन्ति उरुं कस्य यमादाय मामानुमामिकं प्रतिमामकर्तव्यं कुर्यादित्यर्थः) १  
(सुकानेति नामहादि मणिपुत्रे कृतं भवतः कृष्णेकादश्यां तिथिः मणिपुत्रो नां कर्षः कर्तव्योऽत्यर्थः) २

(सुप्रेतानेवमं सुखना उच्यते: मं सुखाति धानामं श्रुतिविहितः) २























(वि३:१०)

(वि३:१०)

(अथमणिपुननिष्कणतानुवचमयाप्रउघाउरुवशांनिकणउरुडिनामः)४

(वि३:१०)

नथाउवडिनिउामरु प्रनिउामशदिनामणिनेकठ नम्यामूठ उमिंन नार्खने निउमु निपु उाउरु रनार्थं मणि पुनाहृदिः म्याः । मणिपुनक्रियाविनष्टा मृउउरुविका  
 नाउवकअउरुनिपुउाउरुमिडिउरु अहृष्टेहायेडिउमः । उउः कठमणिपुनेनम्या  
 पुनेमडि माउः मणिपुन पुउाउरुनेवउरुमरुडि नापिउमणिशुनेननउनायाया  
 विन्दउपिहृनोकउउः श्राः प्रवर्तुठ । मामानु ममानउा श्राः प्रवर्तुठ नार्खनादि  
 मणिपुनकवनाएणर । उउनार्खनवः श्राः उयमकूदयाहृठ ॥ अर्खाकममूः मवा  
 ॥ नपृथक् विपुदानकु उमाहृः विधीयठ ।

निपु उाउरु रनार्थं मणि पुनाहृदिः म्याः । मणिपुनक्रियाविनष्टा मृउउरुविका  
 मृउउरुवि पुनः मणिपुन नकडुवमिडिमिउः । मृउउरुवि पुउाउरु उरुउमणि  
 मिः ॥ मणिपुनहनमाउरुवावीउः । उउः प्रवृडि वेणुउः मिहृमामानुमापुयाः ।  
 कसिचर्थः ॥ ० ॥ अथमणिपुनोउवशां ॥ उउमाउउणः ॥ प्रदानयउयडेवो  
 हृष्टोषुनेमिपुः मवेणिया । यमणिपुनकृताः पुउानउघाउरु पृथक् क्रिया  
 प्रवृथक् विपुदानकु उमाहृः विधीयठ । प्रवृथक् विपुदानकु उमाहृः विधीयठ ॥ निहृउ निहृउनिः पुउानामिहृमवेणिया



























मये.। उषामणिठदयं म्यादेकोद्विष्टं नणार्खनं ॥ मित्रवन्तु मणिषु कमुपकुमाका ७२४ ।  
पूजयाः नार्खनां नूतानां ॥ एकोद्विष्टमतिर्धाय नणार्खनमिति निषेधानुवादा  
कादमनां माडादिकदेवउं कार्यम् । मित्रविवमात्रुवमावामादो नार्खनं म्या  
नठामकोद्विष्टम्याविदधाति । अन्थागोववाणतः । नठमाउः श्रां मृताश्चदमाव  
एवमपिलु ७२३ म्निविनीताणुअन्ना कुमावा अनूठा एसां मामिकश्रां ममूः मव  
मेकोद्विष्टविधिना । मृताश्राने कुवश्रां मिनाश्चठताः । अविहतामृताश्चमावामायां अवनदिवमेवा ।

३२

दद्याद्विमामिकं श्रां ममूः मवमठाहलाथा । अणुतायेति विमेषेणोभादानं म  
इतुनिन्दार्थः । एउळमाळुमिउामरुपुमिउामरुं श्रां मनात उाजघितुननूठ  
दिउठनु । नथविदुं श्रां विधायकं किकुयठनाउवप्राणुश्रां मनुउ उमृ नार्ख  
म्यादोप्राणुं घउ एसां एकोद्विष्टं देयं नानाईम उ एकोद्विष्टुं दद्यादिनाइ मि  
णार्थुं देयं अउईः अन्था नमामिकप्रकात्वन नणार्खनविधिना किलु मामूः मविक  
मृताकोः उमृताश्चः अनिमिउमवनामोई देहिकातावा । मामविम

७००



(सूत्रभाष्यीयविश्वसुवर्षिः) २

३७

वृत्तान्तेतिविशेषज्ञानेन उन्नाममामावासा वृत्तमानावाउन्नामरुकेकादशीयागामविशेषज्ञानेन श्रवणदिवसरेतिवयम् ।  
 त्रिंशत्तुवविधिर्गुणः १२ । १२ संसम् सवाज्ञानेन श्रवणदिनाद्वावचुसम् सवर्णार्थं ३० यथाक्रमेण  
 नदिनाद्वावचुयावदलोठः पिउदानं समाण्यु श्रमोठात्तु श्राधुश्राद्धं श्रुत्वाकृष्टेकादश्यां गतिमामि  
 क्कं समाण्यु उन्नाममामावासायां कृष्टेकादश्यां सुतिमां सुतः । यत्तु गच्छति यत्ताहाः ३०  
 वनदिनप्रवधावनदिनागनश्रुतं यथागच्छति । गत्तुमानुवेद्वार्त्तायावद्वाद्दशवाधिका । ३०  
 उथा । १ कादश्यां प्रकूर्वाउत्तु गच्छति विशेषतः । विद्याउत्तु कादश्यां सम्पत्तिः सत्तेकादिषु विषयः सपिउनविषयं नणाकनविषयः सूताश्मन्निधानां श्रुत्वावसूतां नार्कनविधिना क्रियमा

मामज्ञानेन श्रवणदिवसविधौ मामात्रुत्तु कर्मण्यमकाः त्रिंशत्तु  
 उत्तुं समाण्यु श्रवणदिनेन श्राद्धि कं पुनादि कच्छकवर्णायं । समुं सवविशेषज्ञानेन श्रव  
 काधिकप्रणादिकं कृत्वा वृत्तमानादिकं श्रवणदिनेन श्राद्धे कर्तुं यं 'मामविशेषज्ञानेन' उन्नेवम  
 उत्तुत्तु श्राद्धिण्यं समाठयं । नश्चि गतिउन्नामयथाकानं समाठयं रेति उदनाकवः । य  
 आवधावनं उम्पकर्तुं यं सूतवाकृतेः ॥ नयुं श्रावणः । श्राद्धविद्युं समुं गत्तु सूताश्मन्निधानां श्रुत्वावसूतां नार्कनविधिना क्रियमा











मेहात उद्विवाधः कथमठि लमाः मासः मविकममृठकेकेयडा । किन्नु अउणिप्रु क्रियाणमं अउणिप्रु दानवमू॥१॥ श्राद्धेणवठेनकनाप्रमदं॥ । दिव्यनिहनामिडि अन्तथायाध्यामामः । मृउकमथे  
 देयमण्ठमयमिडिननिव क्रमश् ॥ २५० पुनकयउ देयरेडिविवाधनवनां विद्युतावमृठके  
 वतठुन्यावेकदाठनरेडिनिसेधः अन्तथाप्रोष्ठुठेननिषेधानूनणरुः । विद्युठमृउइममृठि  
 साधिकाविनः ॥ मर्षाठिः । मृउणिउविणुठेनक्रियाकार्याविधानउः । वःवः मूर्यदापूडाःणि  
 वःमृठिः । मृउनेनविमवाः मर्षवामधिकावः मृउनेनेकवठनमविवक्रि उ० प्रमिउ  
 वः मूर्यविडि एकवामिनोः विडुधनाः । एकवामिनरेनेनप्राणु प्रव्येनठाविडुनेनेडिप्रुन विडुधनानामि श्राद्धेयप्रव्येनठाविडुनेन पूनः कृउमं प्रुवेनाप्राणव श्राद्धे ३ मिडि ॥ अउ

२०२







सुमवाः लोचः शार्ङ्गकूर्थाः समच्छ । उरुमणिप्रकबनाः मार्ककूर्थाः पृथक्पृथक् । ननु अविच्छिन्नानमपृथगावत्कवनिहृत्कनमाद्दृष्ट्याः । एकपाकेनवमतां निहृत्कवद्विजाठनं । एवंचव  
विच्छिन्नानां उदयमाः पृथक्पृथक् । उथामनूः । एवंचवमयुक्वापृथक्वाधर्मकामया  
उरविच्छिन्नानपृथक्ठानास्तुनवगम्यते । मनू विच्छिन्नानपृथक्ठाननियतं अविच्छिन्नानि  
ममिच्छिः पृथक्ठाननानातिशयः विच्छिन्नानां पृथक्ठाननमेव मणिप्रकबनाः प्रानीति  
ननिश्चायकानुत्तमोवाः कुमुदाः अत्रवविच्छिन्नप्रकनमनूः ॥ लोचनकाउमाः नपृथक्ठानि  
उच्छिन्नानां मणिप्रकबनाः प्रकनमपृथक्ठानवशाद् नयुहापुठवठनाः किन्तु कुरुवनिधमः । पृथक्ठाननामधिकारमाद्दृष्ट्याः । पृथक्ठानानिवापिमाउलापुठवठ । एतन्निप्रुहाः मणा

२०७



आश्विनवाक्यः । वाक्यः मणिप्राः । वाक्यमाहलाउमः । पूजातावमणिप्रामाहमणिप्रावागिष्ठासुदहसुदतावेकेद्विगाठार्थी । एतन्नपूजामुद्रात्वनमानधिकावः । अउवसेमृ०४।  
पूजेषुविद्यमानेषुनागरेकावयेसुधाम् । एतन्नपूजाधिकारः । माहमणि  
वशाठार्थः । पूजातावे मणिप्रारेणुउपपूजातावेमहादवामुउवरेडित्वाहृयं । यथाशक्त्याः  
अमुद्राकनिष्ठाकेषुष्ठाविशेषात् । नानुजसाउथायजरेडिकेनागणविगिष्ठासुदहकनि  
वातावेमाण्डुमुता महादवमुद्रापूजातावेमाण्डुमुद्रापूजः उथावणिमुद्राहृपूज  
अमठयापूजामणिपिपुप्रकाउवेत् । उथापनूः । अमृदकं ममुवडिपूउवदृडितान्नाम् । उमामान्निजावकाकथामनःसुमापूयात् । ननुपूजातावेहायोवधिकावरेडिप्रति

प्राप्ताउनादयः वासुकाहमणिप्रातावेहृयाः । उउतावेमिष्ठाः । उउतावेकेडिक । उउता  
। निरःपूजनकर्तव्या निपूजानादकक्रिया । उउतावेउपपूजामुद्राउतावेमहादवः ।  
मुद्राहममुद्राविषयः । एवमुद्रावतावेमुद्रापूजाहविकावपिडिमिडिम् । अउमहाद  
काथकात् । पपूजातावेमहादवरेडिअउदृडित्वायावाक्यः । यथाकेषुमृ०४। अणु















कार्यक्रमः ॥ ० ॥ क्रियाकृतनाधिकारनिघममात्रं पूर्व्याः क्रियेति । आदात्तुति शश्वथेसामोठावुविहित्यार्थायुधादिस्पर्शात्तायाः क्रियामुः पूर्व्याः । मामिमामिती एकादशादि मणिपुत्र  
कवनात्तु प्रतक्रियाणनक्रनं । एतदुक्तकवाति प्रतक्रियाणननेमणिपुत्रकवनादि  
हृमाणिपुत्रादयः पूर्व्याः क्रियामवशं कुर्युः मधमाया मनिघमः उक्तवायां पूजादयोः क्राहमत्त  
कोद्विष्टु कुर्युः पार्ष्वननिघमात् । सुपनामपुत्रवां क्रियायामधिकारः किं तु प्रतिममूरुम  
नूतन सुपनामधिकारप्रतिषेधः ॥ मार्कण्डेयपुराणे ॥ सर्वकारावस्त्रियः कुर्युः मूठहृना  
सुपनामपुत्रात् ॥ मणिपुत्रकवनात्तामां पूजाकृतनविद्यते । प्रतिममूरुमवकार्यमेकाद्विष्टुः क्रियानवेः । मूठाहृनिघथान्याघं नूनां घट्टदिद्रादिउं । क्रियासवर्ना

नृति । मणिपुत्रोत्तराः पार्ष्वनादिक्रियाउत्तराः । निहमाहमणिपुत्रेति मूठनिहमा  
प्रिणर्थात्तानियताः । कोद्विष्टेवैतिवामकः ममूरुयार्थः क्राहमाहमपुत्रिइति कोद्विष्टमपुत्र  
वविहितेकाद्विष्टुक्रियायामेव नणावर्षनहृत्प्रक्रियादो मणिपुत्रममधमायाप्रतुर्तावा  
ममूरुकं । उक्तवावदुनृणतिः कारयेत् मूरु कूरुमव । उथासुपनामपुत्रवामवेउमेकाद्वि  
मूठाहृनिघथान्याघं नूनां घट्टदिद्रादिउं । क्रियासवर्ना



इति प्राग्वयाऽप्याऽऽ ७ यमेवामत्रकामिर्नर्थः । आभामिदिग्रन्नाऽऽ प्रवृत्तमपुत्रातावेणि मणिपुत्रं मृष्टिः । कथं मणिपुत्रातावे निहना कणाऽऽ सुखावाऽऽ पुनर्विदिकमिनाऽऽ  
 पुत्रिमम्वभमिदिग्रन्नाऽऽ पक्षदमत्रिवशाऽऽ निहनाकणाऽऽ । यथापुत्रातावे निहना कणाऽऽ पुनर्विदिकमिनाऽऽ  
 द्विः नृणां पुंसां मणिपुत्राधिकविद्युनानां घट्टः । नद्युशाऽऽ ३ः । पुत्रेनेवृ कर्तव्यं मणिपुत्र  
 जिपुः मिधुएववा । इति नद्युशाऽऽ ताऽऽ । ननु यानि पक्षदमाऽऽ निग्रन्नाऽऽ उवाच नि । ७  
 अत्रुत्तुयापुत्रादि पक्षुत्तुवाऽऽ ३ः । यथा मणिपुत्रकवनेऽमाऽऽ पुत्रातावेन विद्युत् । २  
 ७ न निहनाऽऽ नोदकमणाऽऽ माह मणिपुत्रममानोदकादिदिः पक्षदमेवशाऽऽ नि कार्यानि नमणिपुत्रमिदि न विद्याधः । मणिपुत्रातावेणि मणिपुत्रनाऽऽ उवाच शाऽऽ नि कार्यानि नाऽऽ इनाऽऽ उवा

७०५  
 २०५















अमाद्यसूत्रमन्त्रिरेतन्मः नष्टादिगकारणोऽप्रणोयोऽयमसंश्रुतेतिहनायुधकाप्यानंयुक्तं सूत्रमर्चनाहोत्राहोत्राहोत्रियमर्णां विवाहव्यं अक्रमणवः । अत्रविवाहाहोत्राविनोनिमित्तं नानिष्कार  
निहन्याहः कर्मवेदिकमावकुदितिमाताउपयवना । अत्रेक । वेदिक्याहनां पुत्रादिमुख  
। प्राकमउपनिमित्तं विवाहाहोत्रनादगजाताविनोनिमित्तं मूणगवाः उच्छिन्ना । न  
इमादिः । पुनान्मोनवकाद्यसमाह्यायउपेउवः मूतः । सूत्रमर्चनेनापिउहूणो  
वाः । गृह्यवेगस्यु विमेषथापकप्रमानाकावाः वविमं आप्रिवं द्विषेवनिमित्तं  
उहूनिमित्तं होमगविकुं उच्छाविनोनिममानं । नादीसूत्रं गिहगमिति अनेननादीसूत्रविमेषनवः गिहाहोत्रेवताहू मातामहाहनापिउहोत्रेवदेवताहूमाह्वयप्रधाने ॥

अर्चनवगृह्यवेगस्योवागप्राप्तुनावेदिकहानुताविनोनिमित्तं किंउहूउयोनिमित्तं  
वकनिष्कारकवगतावगतागप्राप्तुसूत्रमर्चनमापिनिघमविद्येवेदिकताः । यथा  
यउउमः । अउवपुत्रसूत्रमर्चनानुघानेनिघमोहूणो । वागतानिघमामसु  
नहिगृह्यवेगनक्रियायाः अवमार्थतानिमित्तं अनिकेणनशाहकानेउमामहूवाः कि  
उहूनिमित्तं होमगविकुं उच्छाविनोनिममानं । नादीसूत्रं गिहगमिति अनेननादीसूत्रविमेषनवः गिहाहोत्रेवताहू मातामहाहनापिउहोत्रेवदेवताहूमाह्वयप्रधाने ॥



















नमः । घृग्मां सुताजयेद्वृक्षे वाश्नाननियतः सुतिः । नान्दीसूत्रासुतिउवः प्रायश्चित्ताभितियाठयत् । माह्याशुक्लुष्वं मापिहनाउदनवुवम । उताप्रातामशनाकृशाशुवयः सुतं ॥ विष्व  
ल्लोउघृग्मां सुताजयेद्वृक्षे वाश्नाननियतः । प्रदक्षिन्तलुमयेनप्रदद्यादेवेषुर्वकम । शा  
यागोर्गादिमाहृण्जा देविकमिण्माणणकिमाहृ निहनां कणमाहृयेति मयेन  
उदमिडा । नद्युश्याउः माह्याशुक्लुषुग्मैः स्यात्सदेवः प्राङ्मुखैः पृथक् । पृथक् सदे  
ठिदिहृतिमहृमाः । पृथक् वेसुदेवविहीनमिण्थः । एतनउदुतादमिडा श्रावृक्षेयन  
प्रदक्षिन्तलुमयेनः प्रिण्मथवर्जं जणः सज्जवाहृकुः घवेसिनाथः सम्पन्नमिडिहृषिप्रसूः दधिवदवाहृउमिश्राः पिण्थाः नान्दीसूत्रान् निहनावाहृयिद्योइतिहृठि नान्दीसूत्राः पिउवः प्रा



यथासिद्धयाम्माने नान्दीमूत्रानिह्नवाठघिष्टेरेडिण्डुति नान्दीमूत्राः पिठवः पिठामत्राः प्रणितामत्राः प्रणीयतामिति नमूधां प्रयुञ्जीतयुग्मानेवागयेदिति । नमूधामिति मूधान्दप्रया  
 लानकार्यः । आशुनाघनयुग्मं आशुदधिकेयुग्मावाहमनाः प्राङ्मुखैः उदङ्मुखैश्चादद्यात्  
 तामुक्त्वावनावणति यवोसिमोमदेवलोनामवोदवनिर्मितः । प्रदुमन्त्रिः प्रुः प्रुः प्रुः  
 प्रुडिग्रहनं विमर्कुनश्चेवमूत्रं यवोवणिपिठामत्रप्रणितामत्रयोः निरुक्त्वालोवबनं मूत्रं  
 वेदीवप्रुडिबथं श्रावयेत् कुशयेषु जिपुदानमोशयान्तामयोनापनिष्ठां प्रुः प्राग्यान  
 नान्दीमूत्राः पिठवः प्रायतामिति विमर्जे प्रुडिग्रहनमूत्राद्यो यवेसिनाथः सर्वं द्विद्विविति । प्राङ्मुखैः उदङ्मुखैश्चादद्यादिति उदङ्मुखैः प्राङ्मुखैर्वेडि

उदङ्मुखैः प्राङ्मुखैश्चादद्यात् द्वादशैः विद्वेषमानयामानि पात्रानिष्ठानि शान्तादेवविननुमन्त्रि  
 नान्दीमूत्रानिह्ननोक्तान्प्रुनाहिनः मूत्राहिति । नान्दीमूत्राः पिठवः प्रायतामिति नान्दी  
 कावेन द्वादशैः विद्वेषमानयामानि पात्रानिष्ठानि शान्तादेवविननुमन्त्रि  
 कुशानामुपिथानं कुशयेषु जिपुदानमोशयान्तामयोनापनिष्ठां प्रुः प्राग्यान  
 नान्दीमूत्राः पिठवः प्रायतामिति विमर्जे प्रुडिग्रहनमूत्राद्यो यवेसिनाथः सर्वं द्विद्विविति । प्राङ्मुखैः उदङ्मुखैश्चादद्यादिति उदङ्मुखैः प्राङ्मुखैर्वेडि

१००

( १०० मूत्र )



नो विषयम् । प्राङ्मुखं च मन्त्रोद्देशेण विमिश्रितं । यथा मन्त्रं समाह्वयं प्रकृतं यत्काले कणमिच्छते ।  
 न । इति वक्रादि । वृक्षप्रदाने । नादीसूत्रानां कर्तव्यं चिह्नकार्यार्थमिच्छते । मयवेष्ट  
 उः । प्रागग्रस्य दक्षिणोत्तरादिभ्योऽपि । अत्र कर्तुः प्राङ्मुखं वाश्मनानामुत्तमं अथ  
 जिह्वोदद्यात्कालेन वा नृण इति विष्णुप्रदानेऽपि अथ विकल्पं च न्दो गच्छति विक्रमविषयः  
 न्दो गणविशिष्टं च इत्येव वाच्येणार्थानुबन्धेन । कायं प्राजापतं । एवञ्च ना  
 विधि मार्कण्डेयप्रदानवठनं साभिवाच्यमित्तम् । द्वादशविधं च द्वादशमात्रं विवर्तितम् ।

मन्त्रोद्देशेण च कर्तव्यं चिह्नकार्यार्थमिच्छते । प्राङ्मुखं च मन्त्रोद्देशेण चिह्नकार्यार्थमिच्छते ।  
 उथा वा उक्तिरितिः प्रकृतं चिह्नकार्यार्थमिच्छते । प्राङ्मुखं च मन्त्रोद्देशेण चिह्नकार्यार्थमिच्छते ।  
 मन्त्रोद्देशेण च कर्तव्यं चिह्नकार्यार्थमिच्छते । प्राङ्मुखं च मन्त्रोद्देशेण चिह्नकार्यार्थमिच्छते ।  
 उथा वा उक्तिरितिः प्रकृतं चिह्नकार्यार्थमिच्छते । प्राङ्मुखं च मन्त्रोद्देशेण चिह्नकार्यार्थमिच्छते ।  
 मन्त्रोद्देशेण च कर्तव्यं चिह्नकार्यार्थमिच्छते । प्राङ्मुखं च मन्त्रोद्देशेण चिह्नकार्यार्थमिच्छते ।  
 उथा वा उक्तिरितिः प्रकृतं चिह्नकार्यार्थमिच्छते । प्राङ्मुखं च मन्त्रोद्देशेण चिह्नकार्यार्थमिच्छते ।



केकपुष्पमण्डपेतिहनायुधः । दुःखमयेषु दुःखमनीषादमोक्षिणः । प्रसदाद्यं मदध्या<sup>५०</sup>  
 । अन्तर्गतविशिष्टं कान्तायनः । काष्ठादिषु कुम्भेषु मातृवः मगनाधिपाः । अ  
 म्निवाक्त्रुत्पुत्रजघने वैद्येष्टमधिधिः । कृत्तनमूः वसोधावां मण्डवावां घृतेन  
 वसमादिः । प्रउचः निरुचः उदनुनिर्द्वानमूणक्रेमः । वशिष्ठाक्षविधिः रुद्रमूत्रघृ  
 न्मयमानुचयउत्तुथा । उणवेष्टकुशादद्याः कज्जनेवशिपानिना । उथा निपाठानदि  
 षु उणवेष्टकुशादुत्तु । नात्रनामतिवामन्तं निरुच्यं प्रदाणघ्यं । नात्रापमवाक्यनं ननिर्द्वान् उथमिष्टाउ । नात्रानां अवेनागनिदेवेनेवउकायः । अथाउवकवान् घुमानव

<sup>५०</sup> मर्षं द्विद्विबिदि मर्षमेव घवादिबिबिबनं हविष्ठागादिवाक्त्रुद्विधावर्तुनायम्  
 जनीयाः प्रयत्नैः प्रजिताः प्रजयप्रिताः । प्रतिमादिषु सुकामुनिर्द्वितावाण्ठादिषु ।  
 उ । कावद्येः पञ्चवावानानातिनां नतादितां । आयुष्मानिठशाण्ठं अकृत्  
 योत्रनिवादिषुः । अतः पञ्चप्रवक्त्रामि विनेषइहयोउवे । प्राउवाप्रदितादिषु  
 मयसाजानुनोविद्यते कृतिः । मदानविठयन्तुकाणिर्द्वान् अकदेवक् । निरुचइति  
 नात्रानां अवेनागनिदेवेनेवउकायः । अथाउवकवान् घुमानव











ध्वनकानमाशिश्यमेहनद्य । ध्वमेविवरणाच्छातावत्कालमापदि । यत्तुषुत्तरुतां विलेखन्मार्धाबां महामृत्तिः । प्राप्तिमेहमदनुधानां प्राठतां गानिर्वस्यन् । नक्रुन्निपासबाज्जुक्रमेच्छिद्येत्तुवि  
यतः । वसार्धाबात्तिना उक्ता उजमाण्याघितनठ । मद्दयोहमद्दयोऽथोत्तवह्मनोकंनघिष्यति ॥  
वेयथापतेः । वशिष्ठेऽहो गणविशिष्टे । पावनयोविधिः कः साह्यामिषयुदात्मना  
मक्षर्त्तवदबानिघवां सुथा इति वक्रमानवह्मपुबानवठनां । प्राठवामद्वितान् इति पृथ्विदिनामथन  
इत्येतेनैव । दिवेद्युगमप्राप्तुतेन विषेशठामसुवात् उमाउणवेश पावनवत् उद्वेद्युगान्  
मेघुतानद्विजानुपवेश इति किं पावनामृत्तिवाम् इति प्रकृतं मान इति शकः । एवकारः प्रजापत्युत्पत्तवत्तथाः ।

प्राप्तिमेहमदनुधानां प्राठतां गानिर्वस्यन् । नक्रुन्निपासबाज्जुक्रमेच्छिद्येत्तुवि  
याघुष्टानियाघुष्टेत्तानि उद्विन्निकामविशेषार्थः । प्रकृत इति माहृशानिषेधार्थं इति उवथा  
बाधः । अत्रेकनिघोगशिष्टुतां मानिषेधे मधुनिषेधे इति कश्चि उद्वेद्युगं । शान्तनुं दधि  
निषेधार्थः । युग्मेण वेशनं इत्युक्तां मिनादि पावनानिषेधः । उद्वेद्युगः पितृणामेताम  
नृत्तः । देववदि उद्विन्निकानुपत्तादिना पविठवेत् पितृण इति इति प्रकाशेन पितृणोद्वेद्युगु  
कामेऽवकवानिति उद्वेद्युगकवत्तविकवत्तुवकोयेषां







शक्तिनम्रादिशि यथादिशि नोपचायवति । एतेनपार्श्वेन निवृत्तानिनेमात्रामहशाकाणवमनं नचते माठामहशकृत्तनामकुदकृत्तनः श्रिणोदिनर्थः । उक्तबोडवदानेन निपुतानां म्  
नादिकायेन उक्तार्थपविदानेनदात्रापुहृगतिवर्तित्तिमुक्तिः । इतवेष्टुपार्श्वगादिष्टुर्ग  
। अर्थादानवदिदि कृच्छेउवकवठात्रिदेमाथः । नउउक्तानिवृत्तिवतिदिमाउ । अर्थे  
नष्टाष्टुठा । षष्ठीविधानमामुनम्माने नउउर्थमम्माने उम्मानविधानादेवनिषे  
उउर्थमम्माने निषेधः । उक्तार्थमिदं पार्श्वविषयमणि । अउवलाकिनः ।  
मिनादिष्टुत्रिष्टुष्टु शक्तिनादिप्रतिवठनेष्टु अर्थापात्रमष्टु पविहादिउन्निपुतान उक्तवहृत्तिमिनेष्टु । मूधावहृत्तु नकार्यं नमूधाप्रयुज्जिउतिनिषेधा । अउउव नूत्तुउत्तु



॥ दृष्टानादीमुख्यमृष्टाणि गच्छन्दिशं क्रमात् । शान्तं दक्षिणं वदन्निवां मुथा । विशाकृच्छुच्छाविनिप्रान्शीहनमनुत्तान् ॥७

उत्तानं श्रुत्वा वक्रमानं कर्मवृत्त्या धूर्त्वा मपं किं मूर्त्तु न्यमानं दुष्टं गानिं गृहीत्वा प्रमत्तान् गच्छन् ।  
उत्तानं श्रुत्वा । कश्चिन्मन्त्रं नृपे उतुत्तानं श्रुत्वा प्रवृत्तितान । मृत्मानं नृपे उतुत्तानं श्रुत्वा प्रवृत्तितान ।  
वावने जनं । दृष्टानादीमुख्यमृष्टाणि गच्छन्दिशं क्रमात् । शान्तं दक्षिणं वदन्निवां मुथा । विशाकृच्छुच्छाविनिप्रान्शीहनमनुत्तान् ॥७  
उत्तानं श्रुत्वा । दृष्टानादीमुख्यमृष्टाणि गच्छन्दिशं क्रमात् । शान्तं दक्षिणं वदन्निवां मुथा । विशाकृच्छुच्छाविनिप्रान्शीहनमनुत्तान् ॥७  
उत्तानं श्रुत्वा । दृष्टानादीमुख्यमृष्टाणि गच्छन्दिशं क्रमात् । शान्तं दक्षिणं वदन्निवां मुथा । विशाकृच्छुच्छाविनिप्रान्शीहनमनुत्तान् ॥७  
उत्तानं श्रुत्वा । दृष्टानादीमुख्यमृष्टाणि गच्छन्दिशं क्रमात् । शान्तं दक्षिणं वदन्निवां मुथा । विशाकृच्छुच्छाविनिप्रान्शीहनमनुत्तान् ॥७

एतन्मूर्त्ताने ॥ बाह्याद्यां रूपादग्नौ ममिदनेमशेषधीः । अनूदद्याच्छदेवेन उतीर्त्सेनेव  
उतः क्रिणेत् । नान्दीमुख्यमृष्टाणि गच्छन्दिशं क्रमात् । शान्तं दक्षिणं वदन्निवां मुथा । विशाकृच्छुच्छाविनिप्रान्शीहनमनुत्तान् ॥७  
नेर्त्तनं । बाह्याद्यां रूपादग्नौ ममिदनेमशेषधीः । अनूदद्याच्छदेवेन उतीर्त्सेनेव  
नितामहमं उतामहमं उतामहमं । प्रातामहमं नितामहमं प्रातामहमं । प्रातामहमं  
उत्तानं श्रुत्वा । दृष्टानादीमुख्यमृष्टाणि गच्छन्दिशं क्रमात् । शान्तं दक्षिणं वदन्निवां मुथा । विशाकृच्छुच्छाविनिप्रान्शीहनमनुत्तान् ॥७  
उत्तानं श्रुत्वा । दृष्टानादीमुख्यमृष्टाणि गच्छन्दिशं क्रमात् । शान्तं दक्षिणं वदन्निवां मुथा । विशाकृच्छुच्छाविनिप्रान्शीहनमनुत्तान् ॥७  
उत्तानं श्रुत्वा । दृष्टानादीमुख्यमृष्टाणि गच्छन्दिशं क्रमात् । शान्तं दक्षिणं वदन्निवां मुथा । विशाकृच्छुच्छाविनिप्रान्शीहनमनुत्तान् ॥७

१०७



नाक्षीमुखेच्छाश्रयामिनामिशाश्रितुदवमिहू० । नाक्षीमूखाः पिउवः प्रीयुतामिडिकागघनदर्शनात् ।  
नमार्द्रकादि उदमिहूनाडिशघार्थं प्राडाप्रशशकेनमाडा... निशुठ । सुधोयतामसुसुधेडि  
पितामहाः प्रपितामहाशुर्थायुतामिडि नसुधां प्रयु० जीउडिकागघनदर्शनात् । तदोगणविशिष्टुं  
श्रामयोश्चैवैशुदेवेउथेवठ । वनिकर्मनिदर्शेठणोर्नुमामेउथेवठ । नयघाउठघउडाः वद  
शुमिहूठे । नमोश्चउडकर्मप्रोषिउगउकर्मसु । विवाहादिः कर्मगनोयउंकागर्डाधानंशु  
कंम्यां गानिहूनप्रवेशयोः । नशां युउउकर्षुप्रथमेथुश्रिकर्मनि । इनाडियोगादिषुउ ष्टैसुकुर्घां पृथकपृथक्

श्रीवावनेऊनमिडिहूनाडिशघार्थं । श्रणः क्रिणेनमूनदेमोरेउठदोगणविशिष्टुदर्शनात् । मू  
सुधावाठनंशाश्रितुदवमिहूठम् । नाक्षीमूखानपिहूनवाठघिष्येरेडिपृठुडि नाक्षीमूखाः पिउवः  
। यमरुद्यानिकर्मनि क्रियेवन्कर्मकाविना । प्रुडिप्रयोगंनेवमूर्मीउवः शारुमेवठ । श्राधाने  
ल्लव० मनीषिनः । एकमेवउवेः शारुमेउवूनपृथक्पृथक् । नाशुकामुउवेः शारुं नशांशु  
श्रमघमठाठे । विवाहादावेकमेवउकुर्घां शारुं नानो कर्मनेः कर्मनः म्यां । प्रुदोषेशारुमे  
प्रुडिप्रयोगमनेषामादावेककृकावथे । इहणउशुउणशुपुंशुथंणविशिष्टाः



मूर्ध्याः कर्म नीचे उद्योः श्राद्धं न विद्यते । न कश्चात्किं नैव विषयवद्भुक्तमिति । अस्मिन्नुक्तिः साद्यां नैव शेषेषु विद्यते । गणशः क्रियमाने उमाहृतः पूजनं सकृत् । सकृदेव उद्योः श्राद्धमादौ नष्ट  
 थगादिषु । यद्युक्तं उद्योः श्राद्धं उक्तं उद्योः । उथा सृष्टिः पितादद्यात्सुतसंस्कारकर्मसु  
 क्रियते घानिवेशुदेवविकर्म दशपौर्णमास श्रावणाग्रहाण्यादीनि उद्युत्प्रथमप्रयोगवशात्  
 षष्ठ्यमाह श्राधाने होमयो विधि होमाद्योः साद्यं प्रातर्होमयो न विद्यते श्राधानेऽपि । उद्योः श्राधाना  
 उनाद्युत्प्रश्रावणाद्योः श्राद्धकर्मैव श्राद्धमिच्छेत् । अथवा दद्यात् नष्टकामिदि श्राद्धकर्मेषु तिस्रुश्राद्धे  
 कुमावजिह्वा मार्जनेऽपि उक्तकर्मनि गोतिनोऽपि प्रवामादागतसु गृह्णातेः कुमावमूर्धातिद्यानकणे प्रावितागतकर्मनि गोतिनोऽपि श्राद्धं न कार्यम् । विवाहादिविधि मयशनीयते होमगृह्णन् प्रवेशनघानावा

७७५























